

21.

Między akademią a aktywizmem – autorefleksja nad akademicką inicjatywą klimatyczną klimatUJ

Kasia Jasikowska, Patryk Sierpowski

⁴⁴ Sugerowane cytowanie: Jasikowska, K., Sierpowski, P. (2022), *Między akademią a aktywizmem – autorefleksja nad akademicką inicjatywą klimatyczną klimatUJ*, w: Jasikowska, K., Pałasz, M. (red.), *Za pięć dwunasta koniec świata. Kryzys klimatyczno-ekologiczny głosem wielu nauk*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Biblioteka Jagiellońska, s. 725–775. za512.uj.edu.pl

Od Kasi i Patryka

Zajmujemy się tematyką kryzysu klimatyczno-ekologicznego, ponieważ to najważniejszy problem epoki antropocenu. Jego dotychczasowe bagatelizowanie ma dramatyczne skutki dla przyrody nieożywionej i ożywionej, w tym ludzi. Same mi sądzą natomiast, że gdy świat umiera, my nie będziemy czytać Webera... Gdy myślimy o kryzysie klimatyczno-ekologicznym, to czujemy przerażenie motywujące do działania, wprowadzania zmian w obowiązującym aktualnie systemie wartości i poszukiwania sojusznika w każdej osobie, która czuje podobnie. Jesteśmy wściekłe li, bo obecny kryzys doprowadza do cierpienia miliardy nieuprzywilejowanych na różnych płaszczyznach osób. Najważniejsze wyzwanie dla ludzkości w obliczu kryzysu klimatyczno-ekologicznego stanowi, według nas, doprowadzenie do tego, aby podmioty życia publicznego, takie jak np. uczelnie wyższe, opuściły strefę komfortu funkcjonującą pod hasłem: „Nie zajmujemy się adaptacją do kryzysu klimatyczno-ekologicznego, bo to jest zbyt złożony problem, którego rozwiązanie nie zależy od nas”.

Kasia Jasikowska

Profesora w Uniwersytecie Jagiellońskim, pracuje w Instytucie Socjologii, jest członkinią oddolnej inicjatywy klimatUJ oraz, powołanej dzięki staraniom klimatUJ, Rady Klimatycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Interesuje się działaniami na styku akademii i aktywizmu, które stanowią odpowiedź na wyzwania kryzysu klimatyczno-ekologicznego czy szerzej epoki antropocenu; k.gilarek@uj.edu.pl.

Patryk Sierpowski

Osoba aktywistyczna, której działania skupiają się na kryzysie klimatyczno-ekologicznym oraz pracy ze społecznością LGBTQIA. Studiuje socjologię na Uniwersytecie Helsińskim. Intryguje go podejście partycypacyjne i skupione na działaniu w badaniach społecznych. Chciałby wykorzystać je do osiągania sprawiedliwości klimatycznej i społecznej; sierpowski.patryk@gmail.com.

Kryzys klimatyczny to pierwsza sprawa, która zmotywowała mnie do pójścia na protest. To coś, czym martwię się codziennie. Coś, co zawsze jest z tyłu mojej głowy. To główny powód mojego niepokoju o przyszłość. Ważny czynnik niechęci do zakładania rodziny. Kryzys klimatyczny wpływa na całe moje życie i to wywołuje poczucie niesprawiedliwości (r_7_wiek 22)¹.

Od roku (czyli odkąd naprawdę mocno weszłam w temat) nie jestem w stanie wyobrazić sobie siebie w przyszłości. Wszystko, co robię, dzieje się tu i teraz (r_11_wiek 22).

Wprowadzenie

Oddolna inicjatywa klimatuj² to przejaw niezadowolonia przede wszystkim osób studiujących³ wobec niejednoznacznego stanowiska krajowej akademii dotyczącego kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Pomimo różnych działań odnoszących się do problemu, podejmowanych przez polskie uczelnie⁴ w znacznej mierze mają one symbo-

- 1 Motto stanowią fragmenty wypowiedzi osób uczestniczących w organizowanym przez klimatuj kursie akademickim: „Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna” (2019/20), zob. *Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna* (2020): web.archive.org/web/20200918062009/https://socjologia.uj.edu.pl/klimatuj/idea [dostęp: 28.09.2021]. Oznaczenie r_7_22 to numer respondentki_a oraz wiek. Wypowiedzi zostały zanonimizowane. Pozostałe cytaty wypowiedzi w rozdziale sporządzono analogicznie.
- 2 *klimatuj* (2021): facebook.com/klimatUJ [dostęp: 28.09.2021].
- 3 Akademiczki_cy stanowią jej margines (w tym część osób publikujących w tym tomie).
- 4 *Apel Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich o podjęciu pilnych, skutecznych działań w odpowiedzi na kryzys klimatyczny i środowiskowy* (2019): krasp.org.pl/resources/upload/dokumenty/dokumenty_ro%C5%BCne/apel/Apel_KRASP_kryzys_klimatyczny.pdf [dostęp: 11.12.2019]; *Uchwała Rady Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych oraz Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych uw w sprawie ochrony klimatu* (2019): monitor.uw.edu.pl/Lists/Uchway/Attachments/4955/M.2019.208.U.461.pdf [dostęp: 28.09.2021]; *Deklaracja Rady Wydziału Psychologii uw w sprawie zmian klimatu* (2019): uw.edu.pl/deklaracja-rady-wydzialu-psychologii-uw-w-sprawie-zmian-klimatu [dostęp: 28.09.2021]; *Uchwała Rady Wydziału Biologii uw w sprawie kryzysu klimatyczno-ekologicznego* (2019): uw.edu.pl/wp-content/uploads/2019/09/uchwa-

liczno-deklaracyjny charakter. Brakuje zaplanowanych i wdrażanych z udziałem całego uczelnianego aparatu administracyjnego polityk dotyczących osiągnięcia neutralności klimatycznej, gdy tymczasem kryzys jest realnym zagrożeniem dla istnienia całych ekosystemów⁵, na które uniwersytety i wytwarzane przez nie wiedze mogą mieć wpływ.

Neoliberalne⁶ przemiany w akademii warunkują jej sposób działania również w kontekście kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Akademia nie stanowi już instytucji naukowej i kulturotwórczej, do jakiej byliśmy liśmy przyzwyczajone_eni jeszcze nie tak dawno, ale raczej organizację funkcjonującą na wzór fabryki (tzw. proces korporatyzacji),

...

[la_01092019_rwb_uw_190924.pdf](#) [dostęp: 28.09.2021]; *O Uniwersytet odpowiedzialny wobec społeczeństwa i wobec planety. List otwarty do środowisk akademickich. Instytut Kultury Polskiej* (2019): [ikp.uw.edu.pl/o-uniwersytet-dla-ziemi](#) [dostęp: 28.09.2021]; *Stanowisko Rady Wydziału Biologii uJ w sprawie kryzysu klimatyczno-ekologicznego* (2019): [wb.uj.edu.pl/wydzial/aktualnosci/komunikaty/-/journal_content/56_INSTAN-CE_dfCQFI8WVjhE/41643/143050723](#) [dostęp: 28.09.2021]; *Uchwała Rady Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska uŚ w sprawie ogłoszenia klimatycznego i środowiskowego stanu wyjątkowego w Uniwersytecie Śląskim* (2019): [wbios.us.edu.pl/tl_files/wydzial/UchwalaRW-84-2019_Klimatyczny_stan_wyjatkowy.pdf](#) [dostęp: 28.09.2021]; *Uchwała Rady Wydziału Nauk Biologicznych uWR w sprawie ogłoszenia klimatycznego i środowiskowego stanu wyjątkowego w Uniwersytecie Wrocławskim* (2019): [uni.wroc.pl/klimatyczny-i-srodowiskowy-stan-wyjatkowy-uchwala-wnb](#) [dostęp: 28.09.2021]; *Powołanie zespołu doradczego ds. kryzysu klimatyczno-ekologicznego na Uniwersytecie Warszawskim* (2019): [uw.edu.pl/powolanie-zespolu-doradczego-ds-kryzysu-klimatyczno-ekologicznego](#) [dostęp: 28.09.2021].

- 5 IPBES i in. (red.) (2019), *Summary for Policymakers of the Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES secretariat; IPCC i in. (red.) (2014), *Climate Change 2014. Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Geneva: IPCC; Trisos, C.H. i in. (2020), *The Projected Timing of Abrupt Ecological Disruption from Climate Change*, „Nature”, 580 (7804).
- 6 Neoliberalizm rozumiemy tutaj jako współczesne, pejoratywne określenie odnoszące się do polityki nastawionych na deregulację, prymat tzw. wolnego rynku nad kontrolą państwową, ograniczanie wydatków publicznych, zwiększanie roli sektora prywatnego itd. W kontekście akademii oznacza to m.in. korporatyzację i urynkowanie prowadzące do likwidowania nieopłacalnych kierunków studiów czy tzw. punktozy w kontekście działalności naukowej. Więcej o problemach ilościowej ewaluacji pracy akademickiej: Szczerbowski, T. (2017), *Punktoza jako słowo ostatnich lat*, „Poradnik Językowy”, (7). Więcej na temat wpływu organizacji pracy akademickiej na kryzys klimatyczno-ekologiczny w rozdziale 12.

nastawioną na zaspokajanie zmieniających się rynkowych potrzeb kapitału⁷. Konwergencja polityk edukacyjnych, zwłaszcza w krajach OECD⁸, utwierdza hegemoniczną pozycję neoliberalnej wyobraźni we wszystkich sferach życia. Dlatego krytyczna refleksja nie jest już celem samym w sobie edukacji akademickiej⁹, a wykształceni ludzie, nawet jeśli są świadomi skali kryzysu klimatyczno-ekologicznego, częstokroć nie wychodzą w swoim myśleniu i działaniach poza obezwładniający marazm¹⁰ i hołdowanie zasadzie *business as usual*. Jak piszą Joy James i Edmund T. Gordon:

Instytucje szkolnictwa wyższego mają szczególny interes w utrzymywaniu badań tak, by były postrzegane jako „obiektywne” (mystyfikujące), „niepolityczne” (niesubwersywne) i „akademickie” (elitarystyczne) oraz w dalszym rezerwowaniu najbardziej zaawansowanego szkolenia technicznego dla tej niewielkiej części światowej populacji, która będzie zarządzać resztą oraz konsumować lub kontrolować jej zasoby i gospodarki polityczne¹¹.

- 7 Potulicka, E., Rutkowiak, J. (2010), *Neoliberalne uwikłania edukacji*. Kraków: Impuls; Kostkiewicz, J. i in. (2011), *Szkoła wyższa w toku zmian. T. 2: Debata wokół ustawy z dnia 18 marca 2011 roku*. Kraków: Impuls; Czerpaniak-Walczak, M. (2013), *Fabryki dyplomów czy universitas? O „nadwiślańskiej” wersji przemian w edukacji akademickiej*. Kraków: Impuls; Blum, D., Ullman, C. (red.) (2014), *The Globalization and Corporatization of Education. Limits and Liminality of the Market Mantra*. London–New York: Routledge; Szadkowski, K. (2015), *Uniwersytet jako dobro wspólne. Podstawy krytycznych badań nad szkolnictwem wyższym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- 8 Rizvi, F., Lingard, B. (2010), *Globalizing Education Policy*. Abingdon–New York: Routledge.
- 9 Giroux, H.A. (2010), *Naga pedagogia i przekleństwo neoliberalizmu: przemysłać edukację wyższą jako praktykę wolności*, w: Giroux, H.A., Witkowski, L. (red.), *Edukacja i sfera publiczna. Idee i doświadczenia pedagogiki radykalnej*. Kraków: Impuls.
- 10 Bińczyk, E. (2018), *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- 11 James, J., Gordon, E.T. (2008), *Afterword. Activist Scholars or Radical Subjects?*, w: Hale, C.R. (red.), *Engaging Contradictions. Theory, Politics, and Methods of Activist Scholarship*. Berkeley–Los Angeles–London: University of California Press, s. 368; tłum. P.S.

Twierdzimy, że akademicki aktywizm klimatyczny, korzystając ze szczeliny wolności w ramach akademii i przełamując dychotomię między nauką a oddolną polityką¹², jest w stanie wyjść poza ograniczenia uniwersyteckiej korporatyzacji ku uniwersytetowi współpracującemu wewnątrz i na zewnątrz na rzecz sprawiedliwości klimatycznej (więcej na temat sprawiedliwości klimatycznej w rozdziale 5).

W poniższym rozdziale poddamy analizie inicjatywę klimatu, którą jako osoby autorskie tego tekstu współtworzymy od jesieni 2019 r. Skupimy się na charakterystyce oddolnych inicjatyw akademickiego aktywizmu klimatycznego podejmowanych w ramach struktury Uniwersytetu Jagiellońskiego. Chcemy zarysować niejednoznaczną sieć doświadczeń, głosów oraz strategii, które, jak sądzimy, wytwarzają alternatywną, choć nie opozycyjną w stosunku do istniejących struktur wizję akademii. Nasze analizy opieramy na kilku źródłach: ankiecie audytoryjnej przeprowadzonej podczas Zaduszek Klimatycznych¹³, autoetnograficznych refleksjach dotyczących pracy nad Strategią Klimatyczną oraz nad organizowanym przez nas ogólnouczelnianym kursem „Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna”, w ramach którego również przeprowadzono ankietę ewaluacyjną¹⁴.

Zaduszki Klimatyczne

Za pierwszy moment publicznego pojawienia się inicjatywy klimatu uważamy Zaduszki Klimatyczne, które odbyły się w październiku 2019 r. w Instytucie Socjologii uJ. Nazwa spotkania, podobnie jak organizowana później Ostatnia Wieczera, miała strategicznie zakorzenić nas w religijnym kontekście Polski i jednocześnie podkreślić katastrofizm

12 Russell, B. (2015), *Beyond Activism/Academia. Militant Research and the Radical Climate and Climate Justice Movement(s)*, „Area”, 47 (3).

13 Ankietę audytoryjną wypełniło 49 osób.

14 Spośród 37 osób formalnie zapisanych na kurs 17 wypełniło internetową ankietę ewaluacyjną.

kryzysu klimatycznego. Samo słowo „zaduszki” mogło kojarzyć się również z „duszeniem się” spowodowanym zanieczyszczeniami powietrza związanymi z początkiem sezonu grzewczego.

Na Zaduszkach Klimatycznych zebrało się ponad 50 osób. Wśród nich były_li zarówno uczennice_niowie szkół średnich, jak i emerytki_ci (uczestnicy_czki w wieku od 17 do 72 lat). Osoby te pochodziły z kilkudziesięciu różnych miejscowości Polski, większość z nich studiowała – łącznie na 18 różnych kierunkach¹⁵. Co znamienne – i zauważalne również we współczesnych ruchach klimatycznych¹⁶ – większość obecnych stanowiły kobiety (30 z 50 osób). Na podstawie tych danych można ostrożnie założyć, że problematyka klimatycznego aktywizmu w ramach uniwersytetu stanowi obszar zainteresowania przede wszystkim studentek_tów i nie ogranicza się do osób związanych z kierunkami bezpośrednio zajmującymi się studiami nad systemami ziemskimi.

Pomimo wspomnianego zróżnicowania uczestniczki_ków łączył przywilej związany z ich wykształceniem oraz wiedzą o zmianach klimatu (zdobywaną poza akademią). Zdecydowana większość potrafiła poprawnie wyjaśnić związki efektu cieplarnianego ze zmianami klimatu, a 17 osób własnymi słowami potrafiło zdefiniować, czym jest antropocen. Zaduszki Klimatyczne w dużej części przyciągnęły zatem osoby świadome kryzysu klimatyczno-ekologicznego, w związku z nim podejmujące rozmaite działania w akademii bądź deklarujące taką chęć.

W wypowiedziach uczestniczek_ków uczelnia stawała się przestrzenią społeczno-politycznego zaangażowania. Kwestionowano w nich aktualną, odizolowaną pozycję akademii i postulowano po-

15 Oto wymieniane w ankiecie kierunki studiów: biofizyka, kognitywistyka, filologia serbska, socjologia, antropologia, ekonomia, filologia portugalska, japonistyka, inżynieria lądowa, filozofia, zarządzanie, fotografia i grafika, filmoznawstwo, etyka, prawo, biologia, psychologia, geologia, wiedza o teatrze. Trzydzieści dwie osoby deklarowały studiowanie na I stopniu studiów, 6 osób na II stopniu.

16 Wahlström, M. i in. (red.) (2019), *Protest for a Future. Composition, Mobilization and Motives of the Participants in Fridays For Future Climate Protests on 15 March, 2019 in 13 European Cities*.

trzebę zmiany rzeczywistości na taką, w której uniwersytet staje się nie tylko jednym z podmiotów sfery publicznej, ale przede wszystkim inicjatorem zmian w jej ramach. Osoby pozycjonowały siebie jako poruszycielki_li uczelni. Miała ona zmienić sposób swojego funkcjonowania, przy czym kluczowe dla tych zmian było pełne zaangażowanie w nie uczestniczek_ków Zaduszek, które_rzy w aktywnym działaniu na uczelni odnajdywały_li swoją sprawczość. Motywacje do przyjscia na Zaduszki opisywano w następujący sposób:

Chcę zmieniać świat (r_22).

**Działać zamiast się frustrować,
działać zamiast gadać (r_30).**

**Zaproszenie studentów
do aktywizmu klimatycznego (r_9).**

**Irytuje mnie bezczynność uniwersytetu,
chcę włączyć się w ruch na uczelni (r_46).**

Żeby poruszyć ten uniwersytet (r_39).

**Jestem aktywistką i chcę być nią również
na uniwersytecie (r_16).**

**Na moim uniwersytecie ktoś podjął jeden z tematów,
który stanowi dla mnie priorytet (r_35).**

Przez podmioty inicjujące pożądane zmiany rozumiano studentki_tów (r_5, r_9), doktorantki_tów (r_6) czy kadrę profesorską (r_30). Tym samym społeczność akademicka stawała się wspólnotą aktywnie praktykującą obywatelstwo na uczelni, zobligowaną swoistą odpowiedzial-

nością i mającą wystarczające możliwości, aby kreować akademię reagującą na wyzwania kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Pojawiały się również głosy osób (r_1, r_43, r_46, r_47, r_49), które rozwiązań szukały we współpracy z istniejącymi strukturami władzy (co, jak sądzimy, może być efektem braku odpowiednich mechanizmów partycypacyjnego zarządzania Uniwersytetem Jagiellońskim). Mimo że doceniały one rolę całej społeczności, wskazywały na możliwość wprowadzania zmian przez działania Rektora¹⁷ lub przez powołanie nowych ciał mających przeciwdziałać kryzysowi klimatycznemu (np. specjalnej komisji).

Stanowiska te nie były jednak zawsze rozłączne. W niektórych wypowiedziach podejścia „oddolne” oraz „odgórne” łączyły się za sprawą wskazywania na wspólną odpowiedzialność całej społeczności uniwersyteckiej, jak i wskazywania powinności konkretnych osób reprezentujących obecne struktury władzy:

**Powinniśmy podejmować działania
na wszystkich szczeblach (r_33).**

**Jesteśmy odpowiedzialni wszyscy,
ale szczególnie stanowisko i działania
powinny przedsięwziąć władze uczelni (r_39).**

**Odpowiedzialny: władze instytutu,
pracownicy i studenci (r_37).**

Różnorodność w diagnozowaniu sposobów osiągania wpływu na uczelni przekładała się także na to, jak osoby biorące udział w Zaduszkach w praktyce widziały pożądane działania klimatyczne. Spośród deklaracji odnoszących się do możliwych form zaangażowania w działania

17 W tekście słowo „Rektor” odnosić będzie się do Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, natomiast „rektor” ogólnie do stanowiska osoby zarządzającej uczelnią.

klimatyczne, wyróżniłyśmy_liśmy 3 potencjalne strategie akademickiego aktywizmu klimatycznego. Pierwszą grupę aktywistek_tów stanowiły osoby, które można określić mianem „gotowych na wszystko”, opowiadających się przede wszystkim za udziałem w akcjach bezpośrednich, strajkach, manifestacjach, z nieposłuszeństwem obywatelskim włącznie.

Podjęmuję działania akcyjne, jestem gotowa robić wszystko, co możliwe i zgodne z moimi prywatnymi przekonaniami (i z prawem 😊) (r_35).

Wszelkie, również obywatelskie nieposłuszeństwo (r_16).

Każde, nawet bardzo radykalne. Głównie akcje bezpośrednie i działania kontrowersyjne (r_30).

WSZYSTKO MOGĘ ZROBIĆ (r_33).

Wszystko – byłam aresztowana, mam sprawy karne, poświęcam na aktywizm kilkanaście godzin w tygodniu (r_32).

Drugi rodzaj deklaracji dotyczących aktywizmu klimatycznego obejmował szeroko rozumiane działania edukacyjne. Obejmowały one również działania na rzecz podnoszenia świadomości oraz rzecznictwo.

Pisanie tekstów, streszczeń raportów naukowych (r_4).

Spotkania informacyjne, mogę zostać klimatycznym edukatorem, tworzenie banerów, ulotkowanie itp. (r_31).

Prowadzenie warsztatów edukacyjnych, udział w demonstracjach, udział w lekcjach warsztatowych, udział w pisanii pism, petycji, zbieraniu podpisów i wiele innych (r_19).

Wreszcie trzeci typ odpowiedzi odnosił się do kategorii świadomej konsumpcji oraz zmiany swojego stylu życia i przekonywana do tego innych.

Przejsście całkowicie na zero waste, kupowanie jedynie marek *cruelty free*, freeganizm (wszystko to robię) (r_38).

Nie używanie plastiku, [...] kupowanie ubrań z drugiej ręki, redukcja śmieci (wszystko już to robię) (r_36).

Mocne ograniczenie konsumpcji, segregacja odpadów, wielokrotna naprawa wszystkiego, co się da, dzielenie się usługami i przedmiotami [...] (r_8).

Najczęściej deklarowaną strategią działania były działania edukacyjne (28 wypowiedzi), natomiast „gotowość na wszystko” i zmiany konsumenckie zadeklarowano odpowiednio w 17 i 19 wypowiedziach¹⁸. Niuansuje to zarówno obraz inicjatywy klimatu, jak i współczesnych ruchów klimatycznych, którym przypisuje się raczej kontestację dotychczasowych form działania¹⁹. Wydaje się, że uczestniczki_cy realizują różne wizje aktywizmu na gruncie akademickim. W przestrzeni tej identyfikują szereg zróżnicowanych aktywności, które dotychczas nie były podejmowane w odpowiedniej skali, a które mogą doprowa-

18 Poszczególne kategorie nie sumują się do liczby 49 (liczba osób biorących udział w badaniu), ponieważ część osób deklaruowała chęć podejmowania aktywności należących do więcej niż jednego rodzaju aktywistycznych działań.

19 Franssen, M.F.C. (2019), *Declare Climate Emergency Now! Expressions and Strategies of Civil Disobedience among Extinction Rebellion Belgium Activists*. Master thesis; Gunningham, N. (2019), *Averting Climate Catastrophe. Environmental Activism, Extinction Rebellion and Coalitions of Influence*, „King's Law Journal”, 30 (2).

dzić do pożądaných zmian na uczelni. Biorąc pod uwagę stan kryzysu klimatyczno-ekologicznego (więcej na ten temat w pierwszej części książki: „Jak jest?”), tylko masowe działania we wszystkich wymiarach wydają się dawać szansę na realne zmiany prowadzące do neutralności klimatycznej. W przypadku klimatu wpływ ten chcemy osiągać w lokalnej skali, tj. w ramach UJ jako jednej z czołowych instytucji socjalizujących regionu i kraju oraz zatrudniającej ponad 7 tys. osób, nie licząc firm, instytucji, kontrahentów, dostawców współpracujących z UJ w naszym regionie.

Zarysowane powyżej potencjalne strategie aktywizmów przekładają się na to, jak uczestniczki_cy Zadaszek konstruują wizję akademii mającej odpowiadać na wyzwania kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Grupa osób, która silnie zakorzeniła się w tradycyjnej, edukacyjnej roli akademii, traktuje uczelnię przede wszystkim jako źródło kompleksowej informacji o zmianach klimatu. Odnosimy wrażenie, że w większym stopniu wykorzystywały one konwencjonalne, „apolityczne” wyobrażenia na temat akademii i nie umieszczały jej wyraźnie w strukturach władzy.

Muszą być wykłady, ćwiczenia i seminaria dla studentów, żeby zachęcić do zmiany (r_17).

Organizacja otwartych wykładów dotyczących klimatu i ekologii (r_42).

Powinniśmy stworzyć Międzywydziałowe Studia Klimatyczne (kierunek, kurs, artes liberales) obejmujące wiedzę interdyscyplinarną (r_22).

Silnie podkreślały one socjalizacyjną rolę uczelni. Pojawiały się jednak także głosy wskazujące na konieczność zajęcia przez Uniwersytet Jagielloński, wzorem innych uczelni w Polsce i na świecie, oficjalnego

stanowiska w sprawie antropogenicznych zmian klimatu. Uczelnia miała stać się tym samym przestrzenią konstruktywnej dyskusji nad kryzysem klimatyczno-ekologicznym:

Powinna zaangażować się i podjąć poważny głos w dyskusji o zmianach klimatu (r_25).

Zrzeszać, jednoczyć, nagłaśniać, dawać przykład i stworzyć przestrzeń do dyskusji (r_27).

Uczelnia powinna powiedzieć o problemie i szukać innowacyjnych rozwiązań naukowych dla obecnej przerażającej sytuacji (r_41).

Akademię traktowano nie tylko jako sygnalizatorkę wyzwań współczesnego świata, lecz również jako instytucję pozwalającą się z nimi mierzyć – miałyby ona być miejscem mapowania, deliberacji i kolektywnego wypracowywania rozwiązań kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Aby zapewnić sobie wiarygodność i jednocześnie zwiększyć skalę wprowadzanych zmian, uniwersytet powinien rozpocząć od wewnętrznej transformacji:

Wdrożyć konkretne zmiany „u siebie”. Wychodzić z autorytetami i kadrą akademicką na zewnątrz (r_45).

Być neutralna węglowo, zrezygnować z automatów z butelkowanymi napojami, edukować i organizować studentów, wycofać mięso ze stołówek (r_28).

Zorganizowanie specjalnego audytu (r_2).

Wdrożenia kompleksowego programu (r_44).

Z głosów tych wyłania się obraz uczelni jako instytucji odpowiedzialnej m.in. wobec samej siebie, co wyrażane jest za pomocą wyraźnie sformułowanej potrzeby wdrożenia odpowiednich polityk klimatycznych na uniwersytecie, również w kontekście edukacji klimatycznej. Z drugiej strony podkreśla się też odpowiedzialność zewnętrzną wobec społeczeństwa czy całej Ziemi. Uczelnia ma nie tyle reagować na potrzeby zmieniającego się rynku, ile stanowić aktywną instytucję socjalizującą, wzywającą inne podmioty publiczne do zmiany oraz uczestniczącą w tym procesie zarówno na poziomie współprodukcji wiedzy,

Rekonstrukcja akademii w myśl wyobrażeń uczelni sprawiedliwej klimatycznie wymaga przemyślenia na nowo fundamentalnych zasad jej funkcjonowania oraz interesów, które ma realizować.

pozwalających mierzyć się z kryzysem, jak również partnerstwa w trakcie implementacji wytworzonych w ten sposób rozwiązań. Nie jest to oczekiwanie spójne z wizją neoliberalnej uczelni wdrażanej w Polsce chociażby przez proces boloński czy tzw. Ustawę Gowina (Ustawa 2.0). Neoliberalny uniwersytet w tym ujęciu współpracuje z otoczeniem na komercyjnych zasadach i produkuje wiedzę przede wszystkim dla wąskiego i hermetycznego środowiska naukowego (naukowczynie_cy dla naukowczyń_ców). W rezultacie prowadzi to do rozwoju wyabstrahowanej, specjalistycznej nauki oderwanej od codziennego doświadczenia, z której korzyści czerpią nieliczne, uprzywilejowane kategorie osób, w tym same_i naukowczynie_cy. Ostatnia grupa podlega ścisłej parametryzacji, której wyniki przekładają się na możliwości pozyskiwania źródeł finansowania niezbędnych do prowadzenia kolejnych badań o kierunkach wyznaczanych przez instytucje grantodawcze. Rekonstrukcja akademii w myśl wyobrażeń uczelni sprawiedliwej klimatycznie wymagałaby zatem przemyślenia na nowo fundamentalnych zasad jej funkcjonowania oraz interesów, które ma realizować.

Strategia Klimatyczna UJ²⁰

Zaduszki Klimatyczne pozwoliły nie tylko zachęcić różne osoby do działania, ale i stanowiły platformę do wspólnej diagnozy struktur politycznych możliwości w ramach Uniwersytetu Jagiellońskiego. Osoby inicjujące klimatuj oraz te uczestniczące w Zaduszkach Klimatycznych jako obszar potencjalnej sprawczości identyfikowały uzyskanie oddolnego wpływu na działania Rektora UJ. Kiedy zatem jasno określiliśmy_liśmy sposoby wpłynięcia na hierarchiczne struktury Uniwersytetu, wspólnie przygotowaliśmy_liśmy propozycję Strategii Klimatycznej, która po uzyskaniu poparcia społeczności akademickiej i pozaakademickiej, usankcjonowanego podpisami pod petycją, ma zobligować Rektora do jej implementacji. Wybór adresata był uzasadniony strategicznie – wpływ na obecny, instytucjonalny Uniwersytet jest możliwy przede wszystkim poprzez odwołanie do jego struktur, na których czele stoi rektor (Ustawa 2.0 w znaczący sposób wzmacnia jego pozycję²¹). Niemniej praca wokół strategii miała być przejawem założonych wcześniej zasad klimatuj, wypracowujących alternatywne sposoby organizowania się – nieformalności, niehierarchiczności oraz stałej partycypacji zaangażowanych w inicjatywę osób. Dlatego osta-

- 20 Pełna wersja strategii w formie petycji do Rektora UJ znajduje się w aneksie do tego rozdziału. Jest również dostępna na stronach internetowych klimatuj, np. klimatuj (2020), *Jako klimatuj żądamy...*, Facebook: facebook.com/klimatUJ/posts/183916433046611 [dostęp: 28.09.2021]. Petycja podpisana przez 1052 osoby została wręczona na specjalnej audyencji Rektorowi UJ prof. Jackowi Popielowi 15 stycznia 2021. W spotkaniu uczestniczyła również Kanclerka Monika Harpula, Prorektor ds. Rozwoju prof. Jarosław Górniak, Prorektor ds. Dydaktyki prof. Armen Edigarian oraz czteroosobowa delegacja klimatuj: prof. Katarzyna Jasikowska, Agnieszka Kowalczyk, Dorota Łanoszka, Małgorzata Śliż. Sprawczość petycji wyraża się m.in. w tym, że od listopada 2021 r. jej treść stanowi podstawę prac nad strategią klimatyczną Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadzonych przez Radę Klimatyczną UJ, powołaną w maju 2021 r. przez Rektora UJ (co postulowano w petycji).
- 21 Kromolicka, B. (2017), „Konstytucja dla Nauki – Ustawa 2.0” szansą czy zagrożeniem dla rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego?, „Pedagogika Szkoły Wyższej”, (2); *Protest studentów. Maciej Gdula tłumaczy, o co chodzi w Ustawie 2.0 Gowina* (2018): [noizz.pl/spoleczenstwo/dr-hab-maciej-gdula-opowiada-o-nowej-ustawie-gowina-i-protestach-studentow/tjtwjhh](https://spoleczenstwo/dr-hab-maciej-gdula-opowiada-o-nowej-ustawie-gowina-i-protestach-studentow/tjtwjhh) [dostęp: 28.09.2021].

teczna forma dokumentu, będąca rezultatem trwających 4 miesiące dyskusji, zawiera elementy ideowo zróżnicowane i będące efektem negocjacji na poziomie nie tylko interpersonalnym, ale także strategicznym. Chcemy traktować ją zatem jako urzeczywistnienie dynamicznych relacji między osobami zaangażowanymi w jej tworzenie, pozostającymi w relacji do struktur władzy Uniwersytetu.

Główny punkt Strategii Klimatycznej klimatuJ stanowi odpowiedzialność Uniwersytetu Jagiellońskiego w dobie kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Jej wyrazem ma być implementacja polityk adekwatnych do obecnych wyzwań środowiskowych i klimatycznych. Szereg potrzebnych działań zamykamy w kategorii zeroemisyjności²², jednak o wiele istotniejsze jest jej rozwinięcie. W jej ramach zarysowujemy kompleksową wizję odpowiedzialnego uniwersytetu, oszczędnie zarządzającego zasobami na swoim terenie, rezygnującego z plastiku, dokonującego audytu energetycznego itd. Emisja gazów cieplarnianych w przypadku Uniwersytetu Jagiellońskiego to jednak nie tylko efekt bezpośredniego zużycia zasobów, ale kwestia całościowo rozumianego funkcjonowania uczelni. Na Uniwersytet patrzymy jak na sieć zależności, dlatego zeroemisyjność ma wyrażać się również w wycofaniu środków z banków, które przeznaczają swój kapitał na inicjatywy zwiększające emisje (np. kopalnie węgla) i/lub niszczące środowisko, w zmianach w żywieniu na terenie uczelni czy w reformie polityki transportowej.

W strategii wskazujemy również potrzebę powołania Rady Klimatycznej jako ciała nadzorującego wprowadzanie założonych działań. Jej zadaniem będzie dostosowywanie Uniwersytetu m.in. do perspektywy sprawiedliwej transformacji²³. Kategoria odpowiedzialności przedstawiona w strategii wychodzi poza jednokierunkową powinność Uniwer-

22 Gunningham, N. (2019), *Averting Climate Catastrophe...*

23 McCauley, D., Heffron, R. (2018), *Just Transition. Integrating Climate, Energy and Environmental Justice*, „Energy Policy”, 119.

sytetu wobec reszty świata, gdyż opieramy ją na silnie usieciowionej wizji rzeczywistości, w której sprawczość należy do wielu podmiotów. Ponieważ w obrębie wszelkich polityk klimatycznych zawsze nakładają się na siebie rozmaite interesy, ryzyka czy wpływy różnych grup i osób, ich perspektywa musi być uwzględniona w działaniach uczelni. Dlatego w skład Rady Klimatycznej mają wchodzić nie tylko osoby reprezentujące władze uczelni, lecz także przedstawicielki_le społeczności studenckiej, pracowniczej (w tym związków zawodowych) i ruchów nieformalnych skupionych wokół UJ. Strategia podkreśla zatem znaczenie współpracy z różnymi podmiotami, zarówno na poziomie rozmaitych dyscyplin w ramach samego Uniwersytetu, jak i nawiązywania relacji z szeregiem interesariuszek_szy, takich jak władze lokalne czy państwowe, instytucje publiczne (np. inne instytucje edukacyjne) lub przedsiębiorstwa. Wyraźnie zaznaczamy to również w postulowanej przez nas potrzebie wypracowania zasad dobrej współpracy z podwykonawczyniami_cami zadań uczelni.

Tak usieciwiony obraz Uniwersytetu silnie zmienia konwencjonalną wizję akademii jako skupionej na tradycyjnej dydaktyce oraz produkcji społecznie wyizolowanej wiedzy naukowej. Choć w strategii odwołujemy się również do tego tradycyjnego wymiaru uczelni, np. przez postulowanie systemu grantowego na badania wielopłaszczyznowo analizujące kryzys klimatyczno-ekologiczny, staramy się rozszerzyć ją o niezbędną perspektywę działania oraz angażowania się w zmianę społeczną²⁴. To ostatnie stanowi zasadnicze *novum*. Niezbędny system finansowania badań naukowych powinien nie tylko

24 Przykładem zaangażowania w oddolną zmianę społeczną naukowczyń_ców jest np. Common Resilience Hub (CoReHub) na Uniwersytecie Jagiellońskim, skupiający m.in. część osób będących autorkami_rami rozdziałów tej książki. Innym przykładem jest domena badawcza Priorytetowego Obszaru Badawczego UJ Anthropocene nazwana: Adaptation, Sustainability, Advancement, Protection (ASAP), w ramach której studentki_ci i doktorantki_ci mogą ubiegać się o środki na działania związane z adaptacją, rezyliencją, współpracą uczelni z otoczeniem czy popularyzacją wiedzy na temat wyzwań epoki antropocenu wśród różnych grup społecznych.

znosić podziały między dyscyplinami, ale również nadawać priorytet badaniom stosowanym ułatwiającym adaptację i mitygację klimatyczną oraz sprawiedliwą transformację. W cieniu katastrofy klimatycznej to nie wyabstrahowana, teoretyczna wiedza ma znaczenie²⁵, lecz jej realna praktyka. Uważamy więc, że zaangażowanie społeczne powin-

W cieniu katastrofy klimatycznej to nie wyabstrahowana, teoretyczna wiedza ma znaczenie, lecz jej realna praktyka.

no być nieodłączną częścią zarówno finansowanych przez uczelnię projektów, jak i całego funkcjonowania akademii. W ten sposób ujmujemy m.in. edukację klimatyczną na UJ, która miałyby nie tylko przekazywać informacje studentkom_tom i pracownikom_kom,

ale również aktywizować i wspierać w podejmowaniu działań związanych z adaptacją czy mitygacją (o kursie, realizowanym w ten sposób w roku akademickim 2019/20 po raz pierwszy, piszemy dalej). Traktujemy zatem uczelnię jako znaczący i uprzywilejowany podmiot rzeczywistości społecznej, który naszym zdaniem ma możliwości związane z powinnościami dotyczącymi działań na rzecz klimatu.

Niewyraźnie zaznaczonym elementem strategii jest jej partycypacyjny i wspólnotowy wymiar. Angażowanie różnych grup w zarządzanie Uniwersytetem dopiero w podsumowaniu petycji przybiera postać postulowanej przez nas demokratyczności przemian, choćby przez włączanie różnych grup w procesy decyzyjne czy organizację panelu obywatelskiego. Wspominamy o potrzebie zapewniania wspólnotowych, inkluzywnych przestrzeni na Uniwersytecie, w których różne osoby będą mogły praktykować akademickie obywatelstwo bez formalnych ograniczeń. Zapewnianie warunków do takiej aktywności

25 Nie chodzi o deprecjonowanie wagi wiedzy teoretycznej w kontekście kryzysu klimatyczno-ekologicznego, ale o podkreślenie, że na bazie wiedzy już posiadanej możliwe są kompleksowe działania naprawcze, w które uczelnia powinna angażować się jako liderka zaplecza infrastrukturalnego oraz adresatka społecznych oczekiwań.

jest bowiem podstawą dążeń do przełomu, po którym zmiana oraz działania klimatyczne obejmą różne sfery życia akademickiego i pozaakademickiego.

Kiedy pracowaliśmy nad petycją, ujawnił się też jej bardziej strategiczny charakter. Z tego powodu zdecydowaliśmy się wspomnieć o działaniach klimatycznych innych uniwersytetów z Polski i zza granicy, które legitymizować miały podejmowanie analogicznych aktywności przez UJ. Podobną funkcję miała pełnić kategoria odpowiedzialności, która wskazuje na konkretne obowiązki uczelni. Wdrażanie przez uniwersytet programów nastawionych na zmianę społeczną, które można traktować jako jedną z wielu możliwości działań uczelni, my przedstawiamy jako niecierpiącą zwłoki konieczność wynikającą z odpowiedzialności wobec społeczeństwa.

W kilku przypadkach pojawiła się potrzeba negocjowania elementów strategii z uwagi na rozdźwięk między ideowym i strategicznym nastawieniem aktywistek_tów klimatuJ. Miało to miejsce w przypadku fragmentów dotyczących sprzedaży produktów odzwierzęcych oraz postulatów pełnej partycypacyjności zmian. Wybór między całkowitym usunięciem pokarmów pochodzenia zwierzęcego a ograniczeniem ich dystrybucji do połowy wiązał się z dyskusją rozłożoną na kilka spotkań. Kulturowe znaczenie mięsa wydawało się aktywistkom_tom poważnym zagrożeniem, które mogłoby skutkować tym, że wiele osób nie zechce poprzeć strategii, gdyby wiązała się ona z zupełnym zakazem sprzedawania żywności odzwierzęcej (sic!). Ostateczna wersja tekstu nie tylko pozostała przy dopuszczalności produktów pochodzenia zwierzęcego, ale również zupełnie pominęła sferę etyki, nacisk położono wyłącznie na kwestie emisji, na których wzrost chów zwierząt ma duży wpływ. Partycypacyjność natomiast, mimo prób jej wprowadzenia przez pewną grupę osób (w tym przez osoby autorskie tego rozdziału), pozostała na marginesie strategii z uwagi na wskazywaną przez niektóre_rych powolność takiego wdrażania decyzji. Problematyka sprawiedliwości i demokratyczności postulowanych przez nas zmian miała zatem być

przeniesiona na ewentualny etap negocjacji z władzami uczelni, ponieważ traktowano ją jak dodatek, a nie jako fundamentalną cechę pożądanых przemian. Z powodu braku czasu na dalsze konsultacje postanowiono pozostać przy obecnej formie petycji. Za kluczowy uważamy jednak uwidaczniający się tutaj szerszy problem napięcia między artykułowaną przez ruchy klimatyczne potrzebą natychmiastowych zmian a postulowaną przez ruchy sprawiedliwości klimatycznej istotą demokratycznego angażowania różnych kategorii społecznych w podejmowanie decyzji, przede wszystkim grup najbardziej narażonych na skutki kryzysu klimatycznego²⁶.

Praca nad strategią stanowiła dla nas przestrzeń, w której stale uczyliśmy się niehierarchicznego i włączającego sposobu pracy aktywistycznej. Potrzeba uwzględnienia głosów różnych osób zaangażowanych w jej tworzenie w pewnym momencie została zaadresowana

Nieformalna, niehierarchiczna i włączająca współpraca na Uniwersytecie jest wyzwaniem o wiele większym niż projektowanie akademickich polityk klimatycznych.

nieadekwatnie przez niewypracowane mechanizmy, które te głosy miałyby włączać i zapewniać im należytą przestrzeń do wybrzmienia. Ideowy konflikt nad wstępem petycji, który powstał na dzień przed jej planowaną publikacją²⁷, sprawił, że musieliśmy

eliśmy wstrzymać pracę i pogodzić grupę. Wpływ tej sytuacji jest niejednoznaczny, podobnie jak podjęte przez osoby zaangażowane w klimatycznej działania ewaluacyjne i naprawcze. Jest to jeden z powodów, dla których sądzimy, że nieformalna, niehierarchiczna i włączająca współ-

26 Foran, J. i in. (2017), „Not Yet the End of the World”. *Political Cultures of Opposition and Creation in the Global Youth Climate Justice Movement*, „Interface. A journal for and about social movements”, 9 (2).

27 Napięcie ideowe dotyczyło winy za kryzys klimatyczny przypisanej całej ludzkości, na co 2 osoby aktywistyczne (w tym osoba autorska tego rozdziału) wyraziły sprzeciw, sugerując zaznaczenie nierównego udziału grup społecznych w emisjach gazów cieplarnianych.

praca na Uniwersytecie jest wyzwaniem o wiele większym niż projektowanie akademickich polityk klimatycznych.

Kurs klimatyczny

Organizacja uniwersyteckiego kursu poświęconego kryzysowi klimatycznemu stanowi jeden z postulatów Strategii Klimatycznej. W zespole złożonym z 3 osób studiujących oraz jednej pracującej w Instytucie Socjologii UJ (w tym osób autorskich tego rozdziału) zorganizowaliśmy ogólnouniwersytecki i interdyscyplinarny kurs zatytułowany „Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna”²⁸. Miał on z jednej strony zapewnić studentkom i studentom szeroką wiedzę o zmianach klimatu, która wykraczałaby poza wdrażany w polskim szkolnictwie wyższym ścisły podział na dyscypliny oraz angażowałaby badaczki i naukowczynie z różnych dziedzin. Z drugiej strony wychodziłyśmy z założenia, że żadna wiedza oderwana od działania nie przystaje do wyzwań kryzysu klimatyczno-ekologicznego, dlatego kluczowym elementem kursu były studenckie projekty wdrożeniowe. W ten sposób zdobywana wiedza mogła być bezpośrednio wiązana z praktyką na rzecz zmiany społecznej.

Realizacja kursu miała kluczowe znaczenie dla klimatu UJ, gdyż jako nowo powstała inicjatywa mamy ograniczone możliwości wpływu na polityki uczelni. Formułowana przez działaczki klimatu krytyka neoliberalnej akademii nie prowadzi do sprzeczności między aktywizmem a uniwersytetem, lecz kieruje nas w stronę uzyskiwania sprawczości w jego ramach. Organizacja formalnego kursu dała nam możliwość kształtowania UJ, a jednocześnie pozwoliła zaktywizować dziesiątki studentek z różnych wydziałów oraz 14 wykładowczyń i/lub aktywistek, które prowadziły zajęcia. Próba takiego włączania działań klimatycznych w struktury UJ, choć z szerszej

perspektywy może jawić się jako mało wpływowa, doraźna i ograniczona w swoim zakresie, w gruncie rzeczy stanowi strategię przełamującą dychotomię między aktywizmem a akademią.

Wspomniana doraźność takiego wdrażania zmian uwidaczniała się w szeregu ograniczeń instytucjonalnych, które napotykałyśmy_liśmy, kiedy pracowałyśmy_liśmy nad programem kursu. Pozostawanie na poziomie Instytutu Socjologii wiązało się m.in. z tym, że osoby studiujące w innych jednostkach UJ (wydziałach czy instytutach) nie zawsze uzyskiwały zgody potrzebne do zapisania się na kurs. W rezultacie kilka osób zdecydowało się uczestniczyć w nim nieformalnie, realizując projekty zaliczeniowe. Wymagało to znacznej motywacji i zasobów, jako że wówczas nie uzyskiwały one żadnej formalnej gratyfikacji za swoją pracę. Dodatkowych zasobów wymagała również sama praca nad kursem. Uniwersytet na poziomie instytutowego kursu nie udostępnia adekwatnej infrastruktury pozwalającej zmierzyć się z organizacją zajęć, z których każde prowadzone jest przez inną osobę z innej jednostki UJ czy spoza uczelni. Koordynacja kursu odbywała się zatem na zasadach ponadprogramowego i niewidocznego dla uczestniczek_ków nakładu pracy²⁹. Trzy pozostałe osoby aktywistyczne z klimatuJ, formalnie wyłączone z koordynacji kursu, jednak zaangażowane w jego organizację, łączyły uczestnictwo w nim z jego promowaniem oraz zapewnieniem technicznego wsparcia dla prowadzących zajęcia³⁰.

29 Chodzi m.in. o złożenie formalnego wniosku o możliwość przeprowadzenia kursu (do Rady Instytutu, uzyskania wsparcia i formalnej zgody Dyrekcji), rekrutację w ciągu miesiąca wykładowczyń_ców i innych osób zaangażowanych w kurs, uzgadnianie prezentowanych treści, harmonogramu, koordynację działań promocyjnych, testowanie infrastruktury, konsultacje z Działem Prawnym UJ, regularne spotkania i dbanie o przepływ informacji w grupie osób organizujących cały kurs, a także o konsultacje i odpowiadanie na aktualne potrzeby uczestniczek_ków kursu, wreszcie o organizację podsumowującej konferencji podczas ostatniego spotkania, poświęconej prezentacji studenckich projektów wdrożeniowych z udziałem komentatorów z Priorytetowego Obszaru Badawczego Anthropocene na UJ oraz University of Oslo.

30 Każde spotkanie było ogłaszane w mediach społecznościowych, poprzedzone projektowaniem plakatów utrzymanych w spójnej szacie graficznej, testowaniem informatycznej infrastruktury (w tym szkoleniami na platformie do prowadzenia

Fundamentem kursu miała być również jego dostępność dla wszystkich osób studiujących na UJ oraz wychodzenie poza mury (fizyczne i metaforyczne) Uniwersytetu. Dlatego podjęto starania, żeby każdy wykład miał formę nagrań udostępnianych na żywo w mediach społecznościowych klimatuJ. Do realizacji rejestrowanych spotkań, zgodnie ze wszystkimi prawnymi-formalnymi wymogami, niezbędne byłoby przygotowywanie umów nie tylko dla zapraszanych gości z zewnątrz, osób dbających o oprawę graficzną kursu, ale również wszystkich uczestniczek_ków (zgody na udostępnianie wizerunku). Oznaczałoby to przygotowywanie, rozdawanie, zbieranie umów przed każdymi zajęciami, ich sprawdzanie, przechowywanie itd. W przybliżeniu potrzebne są na to 2 ryzy papieru (sic!), o pracy związanej z przygotowaniem tych dokumentów nie wspominając. Paradoksalnie epidemia COVID-19, a wraz z nią przeniesienie kursu do sieci, „ułatwiła” zadanie – podczas zajęć w sieci widoczne były tylko osoby, które świadomie się na to godziły. Nadzwyczajna sytuacja umożliwiła nam zatem wyjście poza schemat.

Eksplorowanie alternatywnych strategii miało miejsce także w ramach samych zajęć. Jak pisałyśmy_liśmy wyżej, kryzys klimatyczno-ekologiczny stanowi wyzwanie, które wymaga przełamania jednowymiarowości wielu podejść, perspektyw i narracji na rzecz krytycznego polilogu oraz uwzględniania złożoności świata (również w kontekście relacji władzy). W przypadku prowadzonych przez nas zajęć odbywało się to na kilku poziomach. Chciałyśmy_eliśmy uniknąć reprodukcji sztywnego podziału między dyscyplinami, który zawęża pole widzenia każdej z nich do własnych narzędzi poznawczych. Tym samym zajęcia prowadziły osoby zajmujące się biologią, geografią, ekonomią,

...

zajęć dla zapraszanych gości), odpowiadaniem na pytania zainteresowanych osób z różnych wydziałów UJ oraz spoza uczelni, miała miejsce rejestracja wykładów (po niezbędnych formalnych uzgodnieniach) oraz ich publikacja na kanale klimatuJ na YouTube z myślą o wszystkich zainteresowanych osobach, które nie uczestniczyły w spotkaniach w czasie rzeczywistym.

zarządzaniem, psychologią, socjologią, neurobiologią, klimatologią i in. Stworzenie syntezy tych wiedz okazało się dużym wyzwaniem. Niemniej sam fakt zaistnienia tak różnorodnych perspektyw w ramach jednych zajęć uważamy za znaczący. W ankiecie ewaluacyjnej uczestniczki_cy samą interdyscyplinarność kursu określały_li jako poszerzającą ich perspektywy oraz potencjalnie zwiększającą kreatywność przy wypracowywaniu rozwiązań adaptacyjnych czy mitygacyjnych:

[...] brak kontaktu z innymi dyscyplinami zamyka nam drogę do rozwiązywania problemów różnymi sposobami i narzędziami; dzięki temu [interdyscyplinarności – K.J. i P.S.] nie czułam się, że obracam się w bańce, tylko że rozwijam i uczę (r_3_wiek_20).

Tak jak kluczowe okazało się wyjście poza ramy własnych dyscyplin, tak istotna była dla nas perspektywa intersekcyjna w ich ramach, tj. analiza nakładających się na siebie kategorii społecznych, wzmacniających zjawisko wykluczeń, a w przypadku kryzysu klimatyczno-ekologicznego wzmacniających podatność (ang. *vulnerability*) poszczególnych grup na zmiany klimatu. W ten sposób starałyśmy_liśmy się włączać w treści wykładów różne wiedze na temat globalnego Południa czy płci społeczno-kulturowej. Mogłyśmy_liśmy w ten sposób nie tylko rozszerzać zakres przekazywanych wiedz, ale także uwzględnić w nich aspekt systemowych opresji, co jest kluczowe w walce o sprawiedliwość klimatyczną. Systemowe ujęcie kryzysu klimatyczno-ekologicznego wydaje się równie transgresyjne w narracjach uczestniczek_ków kursu, które o swoich największych odkryciach w trakcie zajęć piszą tak:

Najważniejszym odkryciem było dla mnie zrozumienie, jak wiele płaszczyzn nakłada się na zmiany klimatyczne. Nie byłam świadoma, jak duży wpływ ma na to polityka czy nawet psychologia. Dla mnie zajęcia

były czymś zupełnie nowym, jednym wielkim zaskoczeniem, ponieważ myślałam, że jestem świadomym konsumentem i osobą dbającą o środowisko, a dopiero te zajęcia uświadomiły mi, jak bardzo wiele pomijałam (r_3_wiek_20).

Moim największym i najbardziej szokującym odkryciem było zrozumienie, że nie da się ratować planety przy obecnym ultrakapitalistycznym podejściu (r_12_wiek_21).

Konwencjonalny i uwikłany w szereg relacji władzy podział na racjonalność i irracjonalność pozycjonuje naukę po stronie „obiektywnych” oraz pozbawionych ładunku emocjonalnego rozważań. Już odczuwalna katastrofa klimatyczna brutalnie dezaktualizuje ten binaryzm – świadomość zbliżającej się zagłady nie pozwala na zachowanie pozbawionego emocji stosunku do rzeczywistości. Dlatego transgresyjne emocje, na ogół wykluczane z dydaktyki akademickiej, stanowiły kluczowy element kursu. Same_mi uczestniczki_cy piszą w poniższy sposób o uczuciach, które towarzyszyły im w trakcie zajęć:

W większości towarzyszył mi pesymizm związany ze złożonością problemu, jakim jest kryzys klimatyczny i czym więcej niuansów się dowiadywałam, tym bardziej zdesperowana i czasem smutna się czułam. Zdarzały się jednak momenty optymistyczne, kiedy mówiono o możliwych rozwiązaniach kryzysu. Nie powiedziałabym jednak, że opanowywała mnie euforia w związku z faktem, że istnieją różne możliwości mitygacji skutków kryzysu – była to raczej nadzieja, ale pewnie nieco naiwna, bo wiem, że proponowane rozwiązania należą do niszowych i mają niskie szanse na poparcie w mainstreamie (przynajmniej na razie) (r_1).

Strach, załamanie, żal, wściekłość (r_11).

Poczucie winy za siebie i „całą ludzkość” – osoby krajów rozwiniętych, które tak jak ja żyją otoczone dobrami materialnymi, nie poświęcając myśli katastrofie, jaka dzieje się za oknem (r_2).

Niektóre_rzy wykładowczynie_cy starały_li się towarzyszyć studentkom_tom w przepracowywaniu tak spersonalizowanych emocji, m.in. przez ćwiczenia, w których te osoby wyrażały swoje uczucia. Dzięki

Rekonstrukcji wymaga to, jak w akademii tworzy się wiedzę oraz organizuje dydaktykę. Dbanie o interdyscyplinarność i intersekcjonalność refleksji oraz uznanie ucieleśnionej i emocjonalnej perspektywy składają się na naszą wizję uczelni dostosowanej do wymogów kryzysu klimatyczno-ekologicznego.

temu uczelnia przestaje być prostym kanałem jednostronnej transmisji wiedzy, a staje się środowiskiem uznającym emocjonalną stronę dydaktyki czy tworzenia wiedzy. Niektóre_rzy wykładowczynie_cy dzieliły_li się swoimi doświadczeniami aktywnymi, pozycjonując je jako równoprawną część akademii. Aktywizm jest wówczas źródłem nie tylko równoważnej wiedzy, ale stanowi nierozłączny element naszej konceptualizacji uniwersytetu w czasach kryzysu klimatycznego, który musi wyjść poza wyabstrahowany i ekskluzywnie ekspercki sposób funkcjonowania na rzecz przyjęcia proaktywnej pozycji podmiotu zmiany społecznej walczącego o sprawiedliwość klimatyczną.

Rekonstrukcji wymaga to, jak w akademii tworzy się wiedzę oraz organizuje dydaktykę. Dbanie o interdyscyplinarność i intersekcjonalność reflek-

sji oraz uznanie ucieleśnionej i emocjonalnej perspektywy składają się na naszą wizję uczelni dostosowanej do wymogów kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Jej fundamentem jest działanie przy pełnym docenieniu jego politycznego potencjału. Akademia również nie funkcjonuje w społecznej próżni, lecz jest mocno osadzona w szerszych strukturach wła-

dzy. Reprodukacja stanu obecnego jest zatem równie polityczna jak aktywistyczne działania na rzecz zmiany uniwersytetu. Wychodząc z tego założenia, za kluczowy element kursu uznaliśmy studenckie projekty zaliczeniowe³¹. Chciałyśmy_eliśmy uciec od ekskluzywnego rozumienia działań na rzecz zmiany społecznej (jako ograniczonej do jednolicie rozumianego aktywizmu lub eksperckich i odgórnych strategii), dlatego realizowane projekty w pluralistyczny sposób uwzględniały możliwe strategie działań klimatycznych w akademii. Polegały one m.in. na promocji Strategii Klimatycznej przygotowanej przez klimatuJ (z czym łączyła się również wirtualna debata poświęcona klimatycznym działaniom w akademii w Europie Środkowo-Wschodniej³²), na stworzeniu kanału z wideo dla aktywistek_tów klimatycznych, na analizach dotyczących społecznych paneli klimatycznych, na przeprowadzeniu badań dotyczących wiedzy rolniczek_ków na temat suszy wraz z przygotowaniem informatorów przesłanych do ponad 1,6 tys. gmin wiejskich w Polsce, na przygotowaniu poradnika dla studentek_tów mającego wesprzeć ich w ograniczaniu własnego śladu węglowego. Działania te były zatem związane zarówno z perspektywą systemową, jak i zindywidualizowaną, tworzyły różnorodny ideowo i organizacyjnie kolaż postaw. Projekty te, pozostające w niejednoznacznej relacji z obecnymi strukturami, a jednocześnie wykorzystujące ich zasoby, czynią z akademii formę

Reprodukacja stanu obecnego jest równie polityczna jak aktywistyczne działania na rzecz zmiany uniwersytetu.

31 W dodatkach znajdują się opisy 4 spośród 8 zrealizowanych studenckich projektów: „Modlitwa w walce o klimat?”, „Rolnictwo dla klimatu”, „Ekologiczne Konsumenty Studenty”, „Ewaluacja polityki miejskiej Krakowa ws. klimatycznego panelu obywatelskiego”, „Przyjazny klimat”, „Promocja stylu życia przyjaznego klimatowi za pomocą konta na Instagramie”, „Jaki mamy klimat tv”, „Między badaczką a aktywistką – promocja Strategii Klimatycznej dla uJ”. Należy podkreślić, iż wszystkie projekty powstawały po ogłoszeniu stanu globalnej pandemii COVID-19 i w związku z wprowadzonym lockdownem w Polsce ich przygotowanie oraz realizacja były ograniczone do pracy zdalnej.

32 klimatuJ (2020), *Climate Action...*

materialnego praxis nakierowanego na sprawiedliwość klimatyczną, którą osiąga się w niejednoznaczny i niespójny sposób, przy pełnym uznaniu różnorodności strategii zaangażowanych jednostek.

Podsumowanie

Neoliberalne przemiany w akademii (korporatyzacja, urynkowanie, konwergencja polityk edukacyjnych krajów OECD itd.) doprowadziły do sytuacji, w której neoliberalna wizja świata ma pozycję hegemoniczną, także w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polski. Perspektywa ta nie pozwala wyjść poza działania, które zaostrzają kryzys klimatyczno-ekologiczny. Pogłębiają one globalne nierówności społeczne³³, reprodukują eksploatacyjne podejście do przyrody oraz

Aktywizm traktowany może być jak narzędzie do wprowadzania zmian, ale stanowi też równoprawny sposób wytwarzania wiedzy.

niedemokratyczny charakter relacji społecznych (m.in. w ramach uniwersytetów). Aktywizm klimatyczny w akademii, odwołujący się do idei dóbr wspólnych, partycypacji, demokratyzacji czy upodmiotowienia przyrody, stanowi dla nas praktykę pozwalającą wyjść poza ograniczenia neoliberalnej hegemonii wyobraźni. Działamy na przecięciu różnych, pozornie dychotomicznych kategorii – jesteśmy inicjatywą oddolną i nieformalną, która jednocześnie działa w hierarchicznym uniwersytecie

i wprowadza istotne zmiany w jego obrębie. Różnorodność idei wewnątrz klimatuJ, jak również niejednolitość działań podejmowanych w ramach tej inicjatywy sprawiają, że nasz stosunek do akademii nie jest ani jednoznacznie radykalny, ani asymilacyjny. Aktywizm, którego wyrazem i wyrazicielem jest m.in. organizowany przez nas kurs uni-

33 Duffenbaugh, N.S., Burke, M. (2019), *Global Warming Has Increased Global Economic Inequality*, „PNAS”, 116 (20).

wersytecki³⁴, traktowany może być jak narzędzie do wprowadzania zmian, ale stanowi też równoprawny sposób wytwarzania wiedzy. Przy czym wiedza wytwarzana wspólnie w ramach zajęć nie jest wyabstrahowanym od doświadczeń i maskującym polityczność konstruktem, lecz ucieleśnioną, materialną praktyką, w której wyraźnie pozycjonujemy zaangażowane w nie podmioty³⁵ w ich stosunku do kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Praktyka ta uznaje emocje i bierze za nie odpowiedzialność, tak aby kolektywnie wypracować solidarność i sprawiedliwość klimatyczną. W rezultacie aktywizm i akademia stają się trudną do odróżnienia całością, wytwarzaną we wspólnym działaniu.

Aktywizm i akademia stają się trudną do odróżnienia całością, wytwarzaną we wspólnym działaniu.

Klimatuj nie oferuje podejścia, które jest remedium na wszystkie wyzwania współczesnej akademii z kryzysem klimatyczno-ekologicznym w tle. Przekraczając jednak polityczne binaryzmy ustanawiane w jej ramach oraz autorefleksyjnie praktykując akademickie obywatelstwo, przyczynia się do erozji neoliberalnej dominacji dotyczącej sposobu życia. To natomiast pozwala na wspólne budowanie uniwersytetu, który jest krytycznie autorefleksyjny, co daje mu niezbędne narzędzia do wyznaczania celów w mierzeniu się z kryzysem klimatyczno-ekologicznym.

34 W 2021 r. ruszyła druga edycja kursu *Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna* (2021): web.archive.org/web/20210312070802/https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&prz_kod=WFz.IS-1M3-014Fmo&sessionExpiredDecision=ok [dostęp: 28.09.2021], a w 2022 r. – trzecia edycja: *Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna* (2022): web.archive.org/web/20220308064724/https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=WFz.IS-1M3-014Fmo [dostęp: 23.03.2022].

35 Takie jak studentki_tów, wykładowczyni_ców czy samą uczelnię.

Zaproszenie do dyskusji

Co należy zmienić na twoim kierunku studiów / w twojej jednostce administracyjnej uczelni, aby osiągnąć neutralność klimatyczną przed 2050 r.?

Jak widzisz rolę swojej uczelni w walce o globalną i lokalną sprawiedliwość klimatyczną?

Polecane źródła

- Russell, B. (2015), *Beyond Activism/Academia. Militant Research and the Radical Climate and Climate Justice Movement*, „Area”, 47 (3), s. 222–229: doi.org/10.1111/area.12086.
- Rhodes, C., Wright, C., Pullen, A. (2018), *Changing the World? The Politics of Activism and Impact in the Neoliberal University*, „Organization”, 25 (1), s. 139–147: doi.org/10.1177%2F1350508417726546.
- Green, J.F. (2020), *Less Talk, More Walk. Why Climate Change Demands Activism in the Academy*, „Dædalus”, 149 (4), s. 151–162: doi.org/10.1162/daed_a_01824.
- Linder, C. (2019), *Power-conscious and Intersectional Approaches to Supporting Student Activists. Considerations for Learning and Development*, „Journal of Diversity in Higher Education”, 12 (1), s. 17–26: doi.apa.org/doi/10.1037/dhe0000082.
- Maxey, I. (1999), *Beyond Boundaries? Activism, Academia, Reflexivity and Research*, „Area”, 31 (3), s. 199–208: doi.org/10.1111/j.1475-4762.1999.tb00084.x.
- Shukaitis, S., Graeber, D. (red.) (2007), *Constituent Imagination. Militant Investigations // Collective Theorization*. Oakland: AK Press.
- Hale, C.R. (red.) (2008), *Engaging Contradictions. Theory, Politics, and Methods of Activist Scholarship*. Berkley, Los Angeles, London: University of California Press.

- Choudry, A. (2014), *Activist Research and Organizing. Blurring the Boundaries, Challenging the Binaries*, „International Journal of Lifelong Education”, 33 (4), s. 472–487: doi.org/10.1080/02601370.2013.867907.
- Cancian, F.M. (1993), *Conflicts Between Activist Research and Academic Success. Participatory Research and Alternative Strategies*, „The American Sociologist”, 24 (1), 92–106: doi.org/10.1007/BF02691947.
- Klein, N. (2016), *To zmienia wszystko. Kapitalizm kontra klimat*. Tłum. Jankowska, H., Makaruk, K. Warszawa: MUZA.
- Popkiewicz, M. (2012), *Świat na rozdrożu*. Katowice: Sonia Draga.
- Wallace-Wells, D. (2019), *Ziemia nie do życia. Nasza planeta po globalnym ociepleniu*. Tłum. Spólny, J. Poznań: Zysk i S-ka.

Wyjaśnione w słowniku

adaptacja do zmian klimatu/adaptacja klimatyczna, akademia, binaryzm, deliberacje, dychotomia (dwudzielność), intersekcjonalna perspektywa/intersekcjonalnie, mitygacja klimatyczna, neoliberalizm/ideologia neoliberalna, neutralność klimatyczna, panel obywatelski, parametryzacja, partycypacyjność, rzecznictwo, socjalizacja, sprawczość, sprawiedliwa transformacja, sprawiedliwość klimatyczna, ślad węglowy

BIBLIOGRAFIA

- Bińczyk, E. (2018), *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Blum, D., Ullman, C. (red.) (2014), *The Globalization and Corporatization of Education. Limits and Liminality of the Market Mantra*. London–New York: Routledge.
- Czerpaniak-Walczak, M. (2013), *Fabryki dyplomów czy universitas? O „nadwiślańskiej” wersji przemian w edukacji akademickiej*. Kraków: Impuls.
- Diffenbaugh, N.S., Burke, M. (2019), *Global Warming Has Increased Global Economic Inequality*, „PNAS”, 116 (20), s. 9808–9813: doi.org/10.1073/pnas.1816020116.

- Foran, J., Gray, S., Grosse, C. (2017), „Not Yet the End of the World”. *Political Cultures of Opposition and Creation in the Global Youth Climate Justice Movement*, „Interface. A journal for and about social movements”, 9 (2), s. 353–379: interfacejournal.net/wordpress/wp-content/uploads/2017/12/Interface-9-2-Foran-Gray-Grosse.pdf.
- Franssen, M.F.C. (2019), *Declare Climate Emergency Now! Expressions and Strategies of Civil Disobedience among Extinction Rebellion Belgium Activists*. Master thesis.
- Giroux, H.A. (2010), *Naga pedagogia i przekleństwo neoliberalizmu. Przemysław edukację wyższą jako praktykę wolności*, w: Giroux, H.A., Witkowski L. (red.), *Edukacja i sfera publiczna. Idee i doświadczenia pedagogiki radykalnej*. Kraków: Impuls, s. 281–298.
- Gunningham, N. (2019), *Averting Climate Catastrophe. Environmental Activism, Extinction Rebellion and Coalitions of Influence*, „King’s Law Journal”, 30 (2), s. 194–202: doi.org/10.1080/09615768.2019.1645424.
- James, J., Gordon, E.T. (2008), *Afterword. Activist Scholars or Radical Subjects?*, w: Hale, C.R. (red.). *Engaging Contradictions. Theory, Politics, and Methods of Activist Scholarship*. Berkeley–Los Angeles–London: University of California Press, s. 367–374: doi.org/10.1525/9780520916173-018.
- Kostkiewicz, J., Domagała-Kręcioch, A., Szymański, M.J. (2011), *Szkoła wyższa w toku zmian. T. 2: Debata wokół ustawy z dnia 18 marca 2011 roku*. Kraków: Impuls.
- Kromolicka, B. (2017), „Konstytucja dla Nauki – Ustawa 2.0” szansą czy zagrożeniem dla rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego?, „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 2, s. 77–90: doi.org/10.18276/psw.2017.2-07.
- McCauley, D., Heffron, R. (2018), *Just Transition. Integrating Climate, Energy and Environmental Justice*, „Energy Policy”, 119, s. 1–7: doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.014.
- Potulicka, E., Rutkowiak, J. (2010), *Neoliberalne uwikłania edukacji*. Kraków: Impuls.
- Rizvi, F., Lingard, B. (2010), *Globalizing Education Policy*. Abingdon–New York: Routledge.
- Russell, B. (2015), *Beyond Activism/Academia. Militant Research and the Radical Climate and Climate Justice Movement(s)*, „Area”, 47 (3), s. 222–229: doi.org/10.1111/area.12086.
- Szadkowski, K. (2015), *Uniwersytet jako dobro wspólne. Podstawy krytycznych badań nad szkolnictwem wyższym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szczerbowski, T. (2017), *Punktoza jako słowo ostatnich lat*, „Poradnik Językowy”, (7), s. 80–87.
- Trisos, C.H., Merow, C., Pigot, A.L. (2020), *The Projected Timing of Abrupt Ecological Disruption from Climate Change*, „Nature”, 580 (7804), s. 496–501: doi.org/10.1038/s41586-020-2189-9.

Raporty

- IPBES, Díaz, S., Settele, J. i in. (red.) (2019), *Summary for Policymakers of the Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES secretariat: doi.org/10.5281/zenodo.3553579.
- IPCC, Core Writing Team, Pachauri, R.K., Meyer, L.A. (red.) (2014), *Climate Change 2014. Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Geneva: IPCC: ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full.pdf.
- Wahlström, M., Kocyba, P., De Vydt, M., de Moor, J. (red.) (2019), *Protest for a Future. Composition, Mobilization and Motives of the Participants in Fridays for Future Climate Protests on 15 March, 2019 in 13 European Cities*: doi.org/10.17605/OSF.IO/XCNZH.

Źródła internetowe

- Anthropocene. Priorytetowy Obszar Badawczy* (2021): anthropocene.id.uj.edu.pl.
- Apel Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich o podjęciu pilnych, skutecznych działań w odpowiedzi na kryzys klimatyczny i środowiskowy (2019): krasp.org.pl/resources/upload/dokumenty/dokumenty_ro%C5%BCne/apel/Apel_KRASAP_kryzys_klimatyczny.pdf.
- Deklaracja Rady Wydziału Psychologii uw w sprawie zmian klimatu* (2019): uw.edu.pl/deklaracja-rady-wydzialu-psychologii-uw-w-sprawie-zmian-klimatu.
- klimatuj (2020), *Climate Action in Academia. An International Debate*, Facebook: facebook.com/101414891296766/videos/298912341284000.
- klimatuj (2020), *Jako klimatuj żądamy...*, Facebook: facebook.com/klimatUJ/posts/183916433046611.
- klimatuj (2021): facebook.com/klimatUJ.
- O Uniwersytet odpowiedzialny wobec społeczeństwa i wobec planety. List otwarty do środowisk akademickich. Instytut Kultury Polskiej* (2019): ikp.uw.edu.pl/o-uniwersytet-dla-ziemi.
- Powołanie zespołu doradczego ds. kryzysu klimatyczno-ekologicznego na Uniwersytecie Warszawskim* (2019): uw.edu.pl/powolanie-zespołu-doradczego-ds-kryzysu-klimatyczno-ekologicznego.
- Protest studentów. Maciej Gdula tłumaczy, o co chodzi w Ustawie 2.0 Gowina* (2018): noizz.pl/spoleczenstwo/dr-hab-maciej-gdula-opowiada-o-nowej-ustawie-gowina-i-protescie-studentow/tjtwjjh.
- Stanowisko Rady Wydziału Biologii UJ w sprawie kryzysu klimatyczno-ekologicznego* (2019): wb.uj.edu.pl/wydzial/aktualnosci/komunikaty/-/journal_content/56_INSTANCE_dfCQF18WvJhE/41643/143050723.
- Uchwała Rady Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska uś w sprawie ogłoszenia klimatycznego i środowiskowego stanu wyjątkowego w Uniwersytecie Ślą-*

skim (2019): wbios.us.edu.pl/tl_files/wydzial/UchwalaRW-84-2019_Klimatyczny_stan_wyjatkowy.pdf.

Uchwała Rady Wydziału Biologii uw w sprawie kryzysu klimatyczno-ekologicznego (2019): uw.edu.pl/wp-content/uploads/2019/09/uchwala_01092019_rwb_uw_190924.pdf.

Uchwała Rady Wydziału Nauk Biologicznych UWR w sprawie ogłoszenia klimatycznego i środowiskowego stanu wyjątkowego w Uniwersytecie Wrocławskim (2019): uni.wroc.pl/klimatyczny-i-srodowiskowy-stan-wyjatkowy-uchwala-wnb.

Uchwała Rady Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych oraz Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych uw w sprawie ochrony klimatu (2019): monitor.uw.edu.pl/Lists/Uchway/Attachments/4955/M.2019.208.U.461.pdf.

Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna (2020): web.archive.org/web/20200918062009/https://socjologia.uj.edu.pl/klimatUJ/idea.

Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna (2021): web.archive.org/web/20210312070802/https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&prz_kod=WFz.IS-1M3-014Fmo&sessionExpiredDecision=ok.

Wyzwania dla demokracji w dobie zmian klimatycznych: perspektywa interdyscyplinarna (2022): web.archive.org/web/20220308064724/https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=WFz.IS-1M3-014Fmo.

Aneks

I. Petycja do Rektora UJ o przyjęcie Strategii Klimatycznej klimatUJ:

Jego Magnificencja
 Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego
 prof. dr hab. Jacek Popiel
 Magnificencjo,

trwający kryzys klimatyczno-ekologiczny jest największym wyzwaniem w dziejach ludzkości. Antropogeniczny wpływ na jego genezę i narastanie nie budzi wątpliwości ekspertek_ów³⁶. Wszystkie_cy wkrótce doświadczymy zagrożeń związanych z katastrofą klimatyczno-ekologiczną, musimy więc jak najszybciej podjąć wspólne działania, by ograniczyć jej skutki.

Globalna społeczność akademicka wyraża jasną potrzebę podjęcia jak najszerzych działań wobec kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Takie jednostki, jak: University of British Columbia³⁷, University of Harvard³⁸, Newcastle University³⁹, University of Helsinki⁴⁰ i wiele

- 36 *Climate Change and Land* (2019): [ipcc.ch/report/srccl/](https://www.ipcc.ch/report/srccl/) [dostęp: 28.09.2021]; *No Evidence for Globally Coherent Warm and Cold Periods over the Preindustrial Common Era* (2019): [nature.com/articles/s41586-019-1401-2](https://www.nature.com/articles/s41586-019-1401-2) [dostęp: 28.09.2021]; *Last Phase of the Little Ice Age Forced by Volcanic Eruptions* (2019): [nature.com/articles/s41561-019-0402-y](https://www.nature.com/articles/s41561-019-0402-y) [dostęp: 28.09.2021]; *Consistent Multidecadal Variability in Global Temperature Reconstructions and Simulations over the Common Era* (2019): [nature.com/articles/s41561-019-0400-0](https://www.nature.com/articles/s41561-019-0400-0) [dostęp: 28.09.2021]; *Scientific Consensus. Earth's Climate Is Warming* (2013): climate.nasa.gov/scientific-consensus/ [dostęp: 28.09.2021].
- 37 CLIMATE ACTION PLAN (2019): sustain.ubc.ca/campus/climate-action/climate-action-plan [dostęp: 28.09.2021].
- 38 *Harvard's Climate Action Plan* (2018): green.harvard.edu/campaign/harvards-climate-action-plan [dostęp: 28.09.2021].
- 39 *Newcastle University Declares a Climate Emergency* (2019): ncl.ac.uk/press/articles/archive/2019/04/climateemergency/ [dostęp: 28.09.2021].
- 40 *University of Helsinki Joins Declaration of Climate Emergency* (2019): helsinki.fi/en/news/sustainability-news/university-of-helsinki-joins-declaration-of-climate-emergency [dostęp: 28.01.2021].

innych wyznaczają drogę w reagowaniu na katastrofę oraz w adaptacji do niej. Wiemy, że również polska wspólnota akademicka wielokrotnie postulowała lub podejmowała działania, których celem było jeśli nie zapobieżenie, to przynajmniej oddalenie w czasie zgubnych skutków kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Odważne stanowisko Wydziału Biologii⁴¹, seria artykułów popularyzujących wiedzę ekspercką⁴² czy wezwanie do ograniczenia zużycia plastiku⁴³ – wszystko to są wyrazy troski o dobro społeczności akademickiej, ale także całego świata żywego i nieożywionego⁴⁴. Nadszedł czas, w którym wszystkie_cy – naukowczynie_cy, polityczki_cy, a przede wszystkim obywatelki_le – musimy „podjąć natychmiastowe działania dotyczące największego wyzwania w dziejach, jakim jest kryzys klimatyczny i ekologiczny”⁴⁵. Czując się częścią instytucji kształcącej ponad 41 tys. studentek_ów, zatrudniającej ponad 7 tys. pracownic_ków oraz kształtującej życie naukowe, kulturalne, a także ekonomiczne w drugim największym mieście naszego kraju, mamy świadomość ogromnej skali jej oddziaływania oraz wagi przykładu, który Uniwersytet Jagielloński może dać naszej części świata.

Wzywamy więc Waszą Magnificencję do niezwłocznej realizacji postulatów Strategii Klimatycznej do stycznia 2022 r., w skład której wchodzi poniższe punkty:

- 41 *Stanowisko Rady Wydziału Biologii uj...* (2019).
- 42 *Kraków: Ponad 100 dni upałów w roku. To możliwe* (2019): nauka.uj.edu.pl/aktualnosci/-/journal_content/56_INSTANCE_Sz8leLojYQen/74541952/108608865 [dostęp: 28.09.2021].
- 43 *Nie dla plastiku* (2019): niedlaplastiku.pl [dostęp: 18.12.2019].
- 44 Reszta aktywności podejmowanych przez polską akademię wobec kryzysu klimatyczno-ekologicznego: *Apel Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich...* (2019); *Uchwała Rady Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych...* (2019); *Deklaracja Rady Wydziału Psychologii uw...* (2019); *Uchwała Rady Wydziału Biologii uw...* (2019); *O Uniwersytet odpowiedzialny wobec społeczeństwa i wobec planety...* (2019); *Stanowisko Rady Wydziału Biologii uj...* (2019); *Uchwała Rady Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska uś...* (2019); *Uchwała Rady Wydziału Nauk Biologicznych uwr...* (2019); *Powołanie zespołu doradczego...* (2019).
- 45 *Stanowisko Rady Wydziału Biologii uj...* (2019).

1. **Wyznaczenie terminu, w którym Uniwersytet Jagielloński stanie się instytucją neutralną węglowo i utworzenie planu,** który umożliwi jak najszybsze osiągnięcie tego celu.
2. **Wydanie stanowiska całej społeczności Uniwersytetu Jagiellońskiego i Jego Rektora w sprawie kryzysu klimatyczno-ekologicznego oraz podejmowanie współpracy z innymi polskimi uczelniami, a także władzami samorządowymi i centralnymi związanej z realizacją konkretnych polityk klimatycznych.**
3. **Stworzenie i wspieranie interdyscyplinarnej, międzywydziałowej grupy ekspertek_tów, które_rzy będą szerzyć rzetelne informacje o stanie ekosystemu i klimatu w społeczeństwie** poprzez aktywne docieranie do wszelkich grup społecznych i demograficznych, zarówno na poziomie obywateli_li, jak i decydentek_tów politycznych, gospodarczych i prawodawczyń_ców. Chcemy również, żeby była to grupa merytorycznie wspierająca implementację różnych polityk klimatycznych (samorządowych, krajowych itd.) oraz żeby wykonywała te zadania z zachowaniem praw pracowniczych (m.in. otrzymując odpowiednie wynagrodzenie za swoją pracę).
4. **Stworzenie programu grantowego** wspierającego interdyscyplinarne badania stosowane w dziedzinie zapobiegania skutkom katastrofy klimatycznej i ekologicznej (łącznie zarówno nauki przyrodnicze, jak i społeczno-humanistyczne), a także inicjatywy proklimatyczne, wskazujące na niebezpieczeństwa, jakie niesie antropocen.
5. **Włączenie do programów nauczania wszystkich kierunków studiów otwartych zajęć poświęconych trwającemu kryzysowi klimatyczno-ekologicznemu,** tłumaczących ponadto politykę Uniwersytetu w tym zakresie i promujących aktywne uczestnictwo w walce o największy kapitał, jakim dysponują nasze Studentki i nasi Studenci: przyszłość. Zajęcia

takie powinny być skierowane zarówno do studentek_tów, jak i do pracownic_ków Uniwersytetu, spośród których nie wszystkie_cy dysponują rzetelną, merytoryczną wiedzą dotyczącą kryzysu ekologicznego i klimatycznego.

6. **Wycofanie środków z banków finansujących działalność pogłębiającą kryzys klimatyczny i ekologiczny**, np. budowę nowych bloków elektrowni węglowych czy inwestycje prowadzące do dalszej eksploatacji złóż paliw kopalnych.
7. **Przeprowadzenie audytu energetycznego** Uniwersytetu Jagiellońskiego i podjęcie działań zmierzających do zmniejszenia zużycia energii, wyeliminowania wszelkich form jej marnowania oraz do czerpania jej z możliwie jak najmniej emisyjnych źródeł.
8. **Stworzenie zasad dobrej współpracy, których będą musiały przestrzegać podmioty zewnętrzne** – np. firmy remontowe i porządkowe, zewnętrzne_ni współorganizatorki_rzy konferencji, dostawczynie_cy itd. – świadczące usługi na terenie Uniwersytetu lub obsługujące go w inny sposób. Aby zachować integralność działań i deklaracji, konieczne jest stworzenie zasad, które zysk ekologiczny przedkładają nad ekonomiczny – to ważne np. w przypadku rozstrzygania przetargów czy wyłaniania usługodawczyń_ców, gdzie bezwzględnym priorytetem powinno być zachowanie wymogów klimatyczno-ekologicznych. Uniwersytet jest na tyle dużym i poważnym partnerem, że może wpływać na swoje_ich współpracownic_ków. Sam będąc dobrym, może innych wspierać w stawaniu się lepszymi.
9. **Zmniejszenie śladu węglowego Uniwersytetu związanego z transportem i podróżami** poprzez promowanie transportu zbiorowego, rowerów, kolei, zarówno pracownic_ków, jak i studentek_tów. Stosownym akcjom tematycznym powinny towarzyszyć konkretne działania, przede wszystkim tworzenie odpowiedniej infrastruktury i wsparcie finansowe dla korzysta-

jących z niskoemisyjnych środków transportu studentek_tów i pracownic_ków. Zamiast lecieć na konferencję, często można pojechać na nią pociągiem, ale wymaga to np. przyznania pracownicy_kowi dłuższego urlopu naukowego lub preferencyjnego systemu dotowania niskoemisyjnych środków przemieszczania się. Rolą administracji powinno być wypracowanie skutecznego i roztropnego systemu zachęt, uwzględniającego zarówno ekonomię, względy środowiskowe, jak i komfort podróżujących. Postulujemy również ograniczenie spotkań, które wymagają korzystania ze środków transportu, i zawsze, gdy to możliwe, zastąpienie ich telekonferencjami.

10. **Zainicjowanie akcji masowych nasadzeń odpowiednich gatunków roślin na terenach należących do Uniwersytetu wszędzie, gdzie to możliwe** (także wewnątrz budynków) oraz obrona istniejących terenów zielonych należących do Uniwersytetu. Rośliny nie tylko pochłaniają dwutlenek węgla, ale również stanowią najlepsze źródło obniżania temperatur w mieście podczas upałów. Zwiększają też zatrzymywanie wody w ziemi – rzecz istotna w obliczu suszy. W zgodzie z punktem 9. byłoby m.in. stopniowe zmniejszanie pojemności parkingów i zastępowanie ich zieleńcami.
11. **Do końca 2021 r. wyeliminowanie plastiku** w postaci opakowań, materiałów promocyjnych i biurowych itd. z przestrzeni uniwersyteckich: sal wykładowych, stołówek, akademików, domów gościnnych, obiektów muzealnych i administracyjnych; w pierwszej kolejności przedmiotów jednorazowego użytku.
12. **Wprowadzenia zakazu sprzedaży mięsa wołowego i ograniczenia sprzedaży innych produktów odzwierzęcych do 50%** w ofercie każdego punktu gastronomicznego (stałego bądź czasowego) działającego na terenie Uniwersytetu. Hodowla przemysłowa jest jednym z głównych źródeł emisji gazów cieplarnianych do atmosfery, wymaga też zużycia olbrzymich

zasobów wody i przestrzeni, których i tak jest zbyt mało. Najnowszy raport ONZ *Climate Change and Land* z połowy 2019 r. dostarcza poważnych danych dotyczących natychmiastowej potrzeby zmiany przez społeczeństwo diety na roślinną. Postulujemy ponadto **usunięcie z terenu Uniwersytetu wszystkich automatów z przekąskami czy napojami** i zastąpienie ich ekonomicznie przystępnymi alternatywami, które ponadto będą budować zintegrowaną społeczność akademicką. Do tego potrzebne są **przyjazne, otwarte przestrzenie**, w których można nie tylko wspólnie spożywać posiłki, ale również spotykać się, rozmawiać, spędzać czas wolny i budować wspólnotę skupioną wokół oddolnych, również nieformalnych inicjatyw.

13. Zrekompensowanie skutków powyższego zakazu sprzedaży produktów odzwierzęcych poprzez **szerzenie, także wśród osób pracujących w stołówkach i świadczących usługi gastronomiczne na potrzeby imprez organizowanych na terenie Uniwersytetu, wiedzy o zdrowym, neutralnym dla środowiska sposobie odżywiania** oraz wsparcia (także finansowego, w postaci bonów lub dotacji) odpowiedzialnych wyborów żywieniowych osób studiujących i pracujących na Uniwersytecie, a także jego gościń_ci. Wzywamy też do rozwijania sprzyjającej takim wyborom infrastruktury (np. stawianie na terenie Uniwersytetu ogólnodostępnych punktów, w których bezpłatnie można czerpać zdatną do picia wodę).
14. Wydanie administracji i pracownikom_kom zaleceń faktycznie, a nie tylko deklaratywnie, regulujących **zasady odpowiedzialnej gospodarki papierem, wodą i innymi zasobami oraz dobrami wspólnymi** (ang. *commons*). Zalecenia te powinny objąć również związane z Uniwersytetem instytucje, takie jak Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, samorząd studencki itd. Zminimalizowanie zużycia surowców (np. poprzez zaprzestanie produkcji zbędnych gadżetów promocyjnych)

i wprowadzanie neutralnych lub mniej szkodliwych dla środowiska zamienników (np. ekopapieru) powinno wydarzyć się bez zbędnej zwłoki.

15. **Powołanie Rady Klimatycznej, której zadaniem będzie weryfikacja stopnia realizacji powyższych celów, zapobieganie działaniom pozorowanym, bez faktycznego przełożenia na sposób funkcjonowania Uniwersytetu na każdym poziomie, a także współpraca z podobnymi ciałami zarówno w przestrzeni akademickiej, jak i społecznej (organizacje pozarządowe, ruchy społeczne).** Rada Klimatyczna złożona będzie z osób reprezentujących poszczególne wydziały, społeczność studencką i pracowniczą, w tym związki zawodowe oraz ruchy nieformalne – wszystkie współpracujące na partnerskich zasadach oraz wykonujące te zadania z zachowaniem praw pracowniczych (m.in. otrzymując odpowiednie wynagrodzenie za swoją pracę).
16. **Nadanie powyższemu celowi i zobowiązaniu rangi wiążącego aktu prawnego,** w którym znajdują się konkretne rezultaty, wyznaczające stopień realizacji danego celu, przypisane do konkretnych, odpowiedzialnych za ich realizację osób lub jednostek, a także harmonogram oraz konsekwencje administracyjne związane z brakiem jego realizacji.

Zdajemy sobie sprawę, że powyższa lista stanowi jedynie punkt wyjścia dla niezbędnych i pilnych działań, jakie wszystkie_cy musimy podjąć – teraz, natychmiast. Choć niektóre postulaty wydawać się mogą radykalne, są już wybitne ośrodki akademickie, które je podejmują⁴⁶. Wiemy, że ich realizacja będzie wymagała zaangażowania całej wspólnoty akademickiej, dlatego zapewniamy Waszą Magnificencję o naszym wsparciu i deklarujemy gotowość działania. Pewna część postulatów

46 *Goldsmiths' New Warden Pledges Action on Climate Emergency* (2019): [gold.ac.uk/news/carbon-neutral-plan](https://www.gold.ac.uk/news/carbon-neutral-plan) [dostęp: 28.09.2021].

będzie wymagać konsultacji ze społecznością akademicką w formie pełnej partycypacji, włączającej cały Uniwersytet, w tym grupy nieformalne (np. poprzez stworzenie studenckiego panelu obywatelskiego).

Klimatuj

Opisy 4 wybranych projektów studenckich realizowanych w ramach kursu

1. Debata online „Between a Scientist and an Activist. Climate Action in Academia” z 16.06.2020⁴⁷ – część projektu:

„Między badaczką a aktywistką – promocja Strategii Klimatycznej dla UJ”

Kinga Kucharczyk, Dorota Guzik, Mateusz Sierpowski,
Patryk Sierpowski, Natalia Styrnol, Adam Turbiarz

Projekt naszej grupy polegał na promocji petycji wystosowanej do Rektora UJ przygotowanej parę miesięcy wcześniej przez osoby z inicjatywy klimatuJ (z którą zresztą jesteśmy związane_ni), która wzywa władze uniwersytetu do adaptacji do kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Chcemy bowiem, by apel docierał do jak największego grona osób i by idea uniwersytetu odpowiedzialnego za swoją pozycję w dobie nadciągającej katastrofy klimatycznej stawała się coraz bardziej obecna w dyskursie dotyczącym klimatu.

Jednym z kilku naszych działań promocyjnych była organizacja debaty online o tytule *Between a Scientist and an Activist. Climate Action in Academia*. Pomysł zorganizowania panelu dyskusyjnego powstał już na pierwszym spotkaniu roboczym naszej grupy i szybko

47 Debata można obejrzeć na stronie klimatuJ na Facebooku: klimatuJ (2020), *Between a Scientist and an Activist. Climate Action in Academia*, Facebook: [facebook.com/watch/live/?v=298912341284000&ref=watch_permalink](https://www.facebook.com/klimatuJ/watch/live/?v=298912341284000&ref=watch_permalink) [dostęp: 28.09.2021].

zdałyśmy_liśmy sobie sprawę, że czeka nas wiele zadań, którym starałyśmy_liśmy podołać w bardzo krótkim czasie i przy ograniczonych zasobach. Nasz zespół wskazał, jakie kolejne kroki musimy podjąć, by pomysł przerodził się w realne wydarzenie, i szybko podzieliłyśmy_liśmy się zadaniami, które należało wykonać.

W celu przedstawienia ciekawych, zróżnicowanych opinii postanowiłyśmy_liśmy zaprosić aktywistki_tów/akademiczki_ków z krajów Europy Środkowej i Wschodniej, by wykroczyć poza polski kontekst i poznać doświadczenia osób z innych państw z posttransformacyjnym doświadczeniem.

Początkiem realizacji tego zamierzenia było przygotowanie listy kontaktowej kilkudziesięciu inicjatyw klimatycznych z regionu. Do wszystkich wysłałyśmy_liśmy wiadomości z prośbą o pomoc w znalezieniu aktywistek_tów/akademiczek_ków angażujących się w działania klimatyczne w jakiś sposób powiązane z nauką. Niektóre_rzy zaproszone_eni goście_cie zgłosiły_li się do nas osobiście, do niektórych napisałyśmy_liśmy same_i, kierując się wcześniejszymi rekomendacjami. Ostatecznie na debatę zostały_li zaproszone_eni: Switłana Romanko (Ukraina), Logan Strenchock (Węgry), Tatiana Łanszyna (Rosja), Elgars Felcis (Łotwa) oraz aktywiści z Univerzity za Klima, czeskiego akademickiego ruchu klimatycznego – Martin Fisher i Mikuláš Černík.

Debata odbyła się 16 czerwca 2020 r. (wtorek) o 18.00 na platformie Google Meet ze streamingiem na Facebooku i trwała ok. 2 godzin. Kierowaliśmy wydarzenie do międzynarodowego środowiska akademickiego, ale najważniejszymi odbiorcami_czyniami byli_ły dla nas członkowie_inie społeczności Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdyż dążymy do wprowadzenia Strategii Klimatycznej właśnie tutaj. Jak się okazało, cel ten został osiągnięty, ponieważ aktywny udział w dyskusji (np. za sprawą pytań od publiczności) brały osoby zarówno z Polski (związane z UJ lub nie), jak i zza granicy. Nie tylko grupa prelegentek_tów była zróżnicowana – na nasze wydarzenie przybyła

także różnorodna publiczność, która w niezwykle ciekawy sposób partycypowała w dyskusji. W sumie w debacie na żywo uczestniczyło ok. 90 osób, a post z nagraniem trafił do blisko 1,4 tys. osób.

Postanowiliśmy_łyśmy podzielić debatę na 3 bloki tematyczne: (1) Jakie działania klimatyczne podejmowane są na uniwersytetach w Europie Środkowej i Wschodniej?; (2) Jak wygląda demokratyczne podejmowanie decyzji związanych z działaniami na rzecz klimatu na uniwersytetach?; (3) Jaka jest rola naukowczyń_ców w czasach kryzysu klimatycznego i ekologicznego. Przy takiej strukturze dyskusji niezwykle istotnym zadaniem było moderowanie jej w taki sposób, by nieustannie kontrolować czas i umożliwić każdej_mu uczestnicze_kowi zabranie głosu. By zapewnić płynny przebieg rozmowy, cały nasz zespół pozostawał w nieustannym kontakcie przy użyciu komunikatora Messenger – moderacja i koordynacja przebiegu wydarzenia odbywała się bowiem zarówno „na scenie”, jak i „za kulisami”.

Najsilniej w dyskusji wybrzmiała konieczność współpracy między inicjatywami i oddolnymi grupami, naukowczyniami_cami i instytucjami, i to na wielu poziomach. Wiemy bardzo dobrze, że odbywa się to w niezadowolającym stopniu, więc tym bardziej cieszy, że nasza debata stała się „miejscem” spotkania wielu osób, wzajemnej inspiracji, wymiany pomysłów i dobrych praktyk.

Mimo że wydarzenie uznajemy za swój sukces, nie obyło się, oczywiście, bez mniejszych lub większych problemów. Jednym z nich był niewielki zasięg, który zyskują udostępniane przez nas treści. Miałyśmy_eliśmy duże trudności z mobilizowaniem zarówno członków_kiń klimatu, jak i publiczności do pomocy w promocji wydarzenia i samej petycji. Mimo to liczba podpisów pod petycją zwiększyła się o ok. 27% w ciągu 5 dni od powstania wydarzenia (z 260 do 330). Pewną przeszkodą okazały się również ograniczenia czasowe, jak i technologiczne (brak odpowiednich umiejętności graficznych i programistycznych), jednak dzięki naszym szerokim sieciom społecznym i zaangażowaniu

większej liczby osób udało się pokonać te przeszkody i przyczynić się do sukcesu, jakim ostatecznie okazało się spotkanie.

Opracowała: Natalia Styrnol

2. „Rolnictwo dla klimatu”

Ewa Gałka, Wiktoria Koput, Patrycja Pyra, Oliwia Wiśniewska,
Weronika Wyparło, Karolina Zawadzka

Susza jest jednym z najbardziej widocznych skutków globalnego ocieplenia oraz wynikającego z niego kryzysu klimatycznego w Polsce. O ile problem suszy jest obecny w debacie publicznej, rzadko łączy się go z szerszym zjawiskiem kryzysu klimatycznego [...]. Naszym priorytetem było dotarcie do środowisk z jednej strony najbardziej dotkniętych suszą, z drugiej – często mających ograniczony dostęp do rzetelnych informacji dotyczących źródeł suszy oraz skutecznych, długofalowych metod zapobiegania jej oraz innym efektom kryzysu klimatycznego. Nasza praca nakierowana była więc na grupy często pomijane – mieszkańców wsi i rolników.

Tak autorki projektu „Rolnictwo dla klimatu” charakteryzują go we wstępie raportu na jego temat przygotowanego na potrzeby zajęć. Poważnym wyzwaniem okazało się zebranie adresów mailowych do wszystkich urzędów gmin wiejskich w Polsce z powodu ich liczby – łącznie 1533. Każdy adres e-mail musiał być odnaleziony indywidualnie na stronie internetowej odpowiedniego urzędu gminy. Podobnie wyglądała sytuacja ze związkami i organizacjami rolniczymi, w tym kołami gospodyń wiejskich (tylko nieliczne prowadzą własne strony internetowe). W ostatniej fazie projektu informacje zebrane na temat suszy zostały opracowane graficznie i w formie infografik zostały przesłane do adresatów.

Wiele urzędów gmin wiejskich z całej Polski zdecydowało się udostępnić swoim mieszkańcom rozesłane materiały. Jesteśmy mile zaskoczone informacjami zwrotnymi od urzędów gmin, które pochwały naszą inicjatywę i dziękowały za podanie materiałów. Gminy zapewniały nas również o przekazaniu infografik poszczególnym sołtysom w celu wywieszenia ich na tablicach ogłoszeń w poszczególnych miejscowościach. Zauważyliśmy, że posty zawierające nasze materiały, udostępniane na Facebooku przez urzędy gmin wiejskich, są chętnie podawane dalej przez innych użytkowników. Nowe informacje zwrotne wciąż do nas napływają.

Przykładowo Urząd Gminy Nielisz odpowiedział nam w następujący sposób:

„Dzień dobry,
Bardzo dziękuję za bardzo merytoryczne grafiki, które właściwie opisują problem i sposób minimalizowania suszy. Chciałbym z naszej strony zadeklarować udział w Państwa projektach szerzących świadomość społeczną na temat deficytu wody. Dzisiaj umieściliśmy na oficjalnym profilu @gminanielisz Państwa ulotkę. W jakichkolwiek sprawach proszę o kontakt”.

Natomiast Urząd Gminy Klucze odpowiedział tak:

„Szanowne Panie!
Z przyjemnością zamieściliśmy Wasze materiały na stronie Urzędu Gminy Klucze.
Bardzo doceniamy starania Pań na rzecz szerzenia świadomości społecznej na temat suszy. Życzymy powodzenia i wytrwałości w realizacji projektu i proszę pamiętać, że «kropla drąży skałę»”.
[...]

Wiele urzędów gmin wiejskich w odpowiedzi na nasze materiały wyraziło prośbę o to, byśmy pamiętały o nich również w przypadku realizacji kolejnych projektów. Jest to, według nas, oznaka tego, że środowiska rolnicze pragną zostać wysłuchane oraz tego, że potrzebują poświęcenia im większej uwagi. Uważamy, że ten projekt był bardzo potrzebny. Wierzymy, że udało nam się wyjść z „bańki informacyjnej” i dotrzeć do środowiska rolniczego, które często czuje się pomijane w dyskusji na temat skutków zmian klimatu, podczas gdy ten problem dotkliwie je dotyka.

Przygotowano przy wykorzystaniu fragmentów raportu autorek.

3. Kampania medialna na kanale w serwisie YouTube

„Jaki mamy klimat tv”⁴⁸

Stanisław Szklarek, Dorota Guzik, Tomasz Kukliński, Patrycja Barwińska

Chcieliśmy, aby kanał „Jaki mamy klimat tv” był narzędziem, z którego będzie można czerpać informacje o katastrofie klimatycznej. Kanał uzupełni lukę w sieci, jaką dostrzegamy. W jednym miejscu zostaną zebrane bieżące wiadomości dotyczące klimatu, katastrofy klimatyczno-ekologicznej oraz treści z tego zakresu o charakterze edukacyjnym. Wychodzimy z założenia, że marazm ludzi w obliczu zmian klimatu wynika z braków w wiedzy lub nieumiejętności zastosowania jej w praktyce, dlatego postawiliśmy sobie za cel edukować i dyskutować na temat rozwiązań.

Zrealizować ten cel chcemy w dwóch formatach: (1) Wiadomości – nagrywane w stylu „breaking news”, w których będziemy mogli aktywnie reagować na wydarzenia ze świata ruchów społecznych,

48 Pierwsza produkcja zespołu: Jaki Mamy Klimat tv (2020), *Wiadomości Jaki mamy klimat #1*, YouTube.com: [youtube.com/watch?v=Edx4AZ1TB1](https://www.youtube.com/watch?v=Edx4AZ1TB1) [dostęp: 28.09.2021].

a także katastrof naturalnych. Przyjmując formę parodii wiadomości telewizyjnych, chcemy także zwrócić uwagę na palący problem niewywiązywania się przez media o dużych zasięgach ze swoich obowiązków, ponieważ niedostatecznie informują one społeczeństwo o aktualnym stanie środowiska naturalnego i zmian klimatu; (2) Drugi format edukacyjny, dłuższy (ok. 15–20 min) stwarza przestrzeń na wnikliwe zgłębienie tematu, m.in. na zaproszenie ekspertów_tek i aktywistów_tek. Format ten będzie rzadziej nadawany niż wiadomości, natomiast dzięki temu zyska na atrakcyjności. Przykładowe tematy takich produkcji to: „Czy technologia nas uratuje?”, „Antropocen – o co tu chodzi?”, „Dla czego globalne ocieplenie jest lewackie?”, „Co możesz zrobić, by ratować planetę?” (tutaj krytycznie przeanalizujemy nieskończoną liczbę artykułów prasowych, które powstały pod tym tytułem, i wykażemy, dlaczego te metody nie działają), „Najbardziej antysystemowa rzecz, którą możesz zrobić!” (tutaj wyjaśnimy, jak robienie zakupów wpływa na kondycję natury na naszej planecie oraz wyjaśnimy związek wzrostu PKB z eksploatacją przyrody).

Podsumowując, mamy nadzieję, że dzięki naszym działaniom zbudujemy rozgłośnię ruchów klimatycznych oraz przestrzeń dla konstruktywnych dyskusji o przyszłości, jakiej pragniemy. Nie chcemy powielać tonu alarmistycznego ani treści ograniczających się tylko do promowania decyzji jednostkowych. W ramach pierwszego semestru działań udało nam się zrealizować pierwszy odcinek wiadomości, w którym opowiadaliśmy o aktualnej suszy w Polsce, wpływie pandemii na emisje gazów cieplarnianych, a także o niewidzialnym strajku zorganizowanym przez Extinction Rebellion. Nagrywanie tego filmu było dla nas niezwykle ekscytujące i zabawne, ponieważ wszystkiego razem uczyliśmy się od podstaw.

Opracowała: Dorota Guzik

4. Modlitwa w walce o klimat?

Alicja Lumer, Alicja Sędzikowska, Natalia Witek i Jakub Juzwa

Działania na rzecz ratowania klimatu kojarzone są często stereotypowo z lewicą czy ze strajkami ekologicznymi. Katastrofa klimatyczna tak naprawdę jest tematem, który dotyczy nas wszystkich i jak nic w ostatnich latach potrafi zjednoczyć ludzi ponad podziałami religijnymi, politycznymi czy społecznymi. Widoczne są działania międzynarodowego ruchu uczniów i studentów, którzy w czasie zajęć szkolnych protestują przeciw bierności polityków wobec globalnego ocieplenia i wywołanych przez człowieka zmian klimatu. Młodzi aktywiści często pojawiają się w mediach, ich zaangażowanie nie jest wyjątkiem. W szczególny sposób zaangażowani są przedstawiciele i przedstawicielki różnych religii, dla których, jak pokazują nasze spostrzeżenia, postawy wobec ratowania klimatu wynikają z przesłanek moralnych i religijnych [...].

Projekt realizowany przez osoby działające w Sekcji Socjologii Religii Koła Naukowego Studentów i Studentek Socjologii przybliżył perspektywę troski o ziemię w świetle różnych wyznań, religii i światopoglądów, m.in. ateisty buddysty, muzułmanki, rodzimowiercy, pastora zielonoświątkowca, księdza rzymskokatolickiego czy buddystki zen. Osoby te zostały poproszone o nagranie krótkich filmików, w których odpowiadały na pytania, co ich religia mówi o relacji człowieka z przyrodą, czy człowiek powinien panować nad naturą czy raczej być jej częścią.

Studentki_ci odkryły_li szereg przyrodniczych praktyk w ramach różnych wyznań:

Trafiliśmy na ewangelików, którzy budując swoje parafie, kierowali się zasadami zero-waste oraz chęcią minimalizowania

strat energetycznych na terenie ośrodka. Na obradach Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce debatowali na temat ekologii. Ich rozważania i rekomendacje doprowadziły do ogłoszenia przez Synod Kościoła „Roku troski o stworzenie”. Publikacja z wydarzenia znalazła się w „Zwiastunie Ewangelickim” z 2019 roku [...].

Wśród przykazań u żydów jest wiele takich, które mówią o zakazie marnotrawienia, w tym ubrań i pożywienia (Bal Taszchit), oraz takie, które nie pozwalają na wycinanie pożytecznych drzew. Obowiązuje też zakaz okrucieństwa wobec zwierząt. Przypomnienia dotyczące tego przykazania obecne są nawet w przestrzeni publicznej [...].

Kolejnym zaskakującym odkryciem było wybudowanie pierwszego ekologicznego meczetu w Cambridge w grudniu 2019 roku. Woda w tamtejszych toaletach i do pielęgnacji ogrodów pochodzi z deszczówki, źródłem energii są panele słoneczne, a wewnątrz oświetla naturalne światło przechodzące przez liczne świetliki [...].

Projekt okazał się dla uczestniczek_ków przecięciem różnych światów – publicznego i osobistego, rzeczywistości wielu religii, a także działania na rzecz środowiska oraz wiary:

Był to projekt bardzo osobisty, który traktowałem nie tylko jako konieczność zaliczenia kursu, ale jako dostarczenie sobie, nam i naszym odbiorcom i odbiorczyniom małego przewodnika po przyrodniczym świecie religii naszego kraju [...].

Zależało nam na tym, aby nie ulegać stereotypom o krzywdzącej roli religii i ukazać to, co dla bohaterów i bohaterek naszego filmu pozostaje ważne – czyli religię, która pozostawać może sojuszniczką w marzeniu o lepszym, bardziej sprawiedliwym

i pozbawionym węgla świecie, czy wreszcie religię, która nie boi się utopii, a wręcz dostarczać może jej przedsmaku.

Przełamaliśmy własne uprzedzenia i stereotypy. Sami z badawczą odwagą i ciekawością przeszliśmy pewien proces, a w tym przejściu towarzyszyli nam nasi przewodnicy – wyznawcy i wyznawczynie religii, które wobec przyrody i klimatu nie pozostają obojętne i obojętni [...].

Mam nadzieję, że nasz projekt stanie się inspiracją dla chociaż jednej osoby. Wiara niezmiennie pozostaje osobistym przeżyciem każdego człowieka, niezależnie od wyznania bądź jego braku. Otaczająca nas rzeczywistość jest jednak uniwersalna i wspólna dla wszystkich, a dbanie o środowisko naturalne to sprawa każdego z nas.

Przygotowano na podstawie fragmentów raportu autorek_rów.